

Серія «ВИДАТНІ УКРАЇНЦІ»

Академік ВАСГНІЛ і УААН

**Володимир Федорович
ЗУБЕНКО**

Спогади сучасників

(до 90-ліття з дня народження)

Київ – 2018

УДК 633.63

A 24

Автори:

М.В.Роїк, О.О.Івашенко, В.Ф.Сайко, П.Т.Саблук, В.С.Бондар,
Т.А.Скульська, Н.Г.Гізбулін, Д.Д.Сігарьова, В.А.Доронін, В.Т.Саблук,
В.М.Балан, Я.П.Цвей, М.А.Бобро, Б.Я.Панасюк, В.К.Смірнов,
А.О.Яценко, Г.С.Гончарук, О.В.Герасименко, А.Ф.Одреховський,
Л.М.Чемерис, С.В.Роговський, О.Г.Кулик, В.М.Булін, М.І.Саганов,
О.В.Зубенко, Ю.С.Литовченко

A 24 Академік ВАСГНІЛ і УААН Володимир Федорович ЗУБЕНКО

Спогади сучасників (до 90-ліття з дня народження)

К: Альфа-стевія, 2018, 148 стор. ISBN 978-966-96511-7-4

Книга про українського хлопця, що народився у незаможній селянській сім'ї і став видатним українським і радянським вченим у галузі аграрної науки, керівником всесоюзного масштабу, відомим у фахових колах майже по всьому світу. Спогади сучасників академіка ВАСГНІЛ і УААН охоплюють періоди його життя від дитинства і до завершення його життєвого шляху, демонструють його ставлення до своїх обов'язків на всіх займаних ним посадах, а також його ставлення до підлеглих, до колег і до молодих науковців, та й взагалі до людей. В книзі описується його непростий кар'єрний шлях від агронома дослідного поля до високоповажного, маститого академіка, одного з фундаторів Української академії аграрних наук, яка нині називається Національною академією аграрних наук України. Наводяться значні досягнення Всесоюзного науково-дослідного інституту цукрових буряків – найбільшої наукової установи ВАСГНІЛ – і Інституту цукрових буряків УААН за його керівництва.

Книга буде корисною всім тим молодим українцям, які хочуть досягти успіху в житті. Вона демонструє, що за наполегливої праці це є можливим завжди, навіть за таких слабких стартових можливостей, які були у Володимира Федоровича Зубенка. Мрія людини завжди може бути здійсненою!

УДК 633.63

Редактор-упорядник

– О.В.Зубенко

Видання здійснене коштом сім'ї В.Ф.Зубенка за сприяння Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України.

ISBN 978-966-96511-7-4

© Зубенко О.В., Зубенко В.В.

З М І С Т

**Біографічна довідка про Володимира Федоровича
ЗУБЕНКА, академіка ВАСГНІЛ, академіка УААН
і РАСГН, доктора сільськогосподарських наук,
професора.....9**

**М.В.Роїк, академік, віце-президент НААН України,
доктор сільськогосподарських наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
директор ІБКіЦБ НААН
Мої спогади про видатного вченого і організатора
науки, академіка ВАСГНІЛ і УААН
Володимира Федоровича ЗУБЕНКА.....14**

**О.О.Іващенко, академік НААН України,
доктор сільськогосподарських наук, професор,
Лауреат Державної премії України у галузі науки і техніки,
Заслужений діяч науки і техніки України, у минулому –
академік-секретар відділення рослинництва НААН,
нині – головний науковий співробітник ІБКіЦБ НААН
Спогади про велику людину.....19**

**В.Ф.Сайко, академік НААН України,
доктор сільськогосподарських наук, професор,
Лауреат Державної премії УРСР в галузі науки і техніки,
радник дирекції ННЦ “Інститут землеробства НААН”,
у минулому – директор Інституту землеробства НААН
Життя і кар’єра академіка ВАСГНІЛ і УААН
В.Ф.ЗУБЕНКА – приклад для наслідування прийдешнім
поколінням науковців.....25**

П.Т.Саблук, академік НААН України, доктор економічних наук, професор, радник дирекції ННЦ “Інститут аграрної економіки”, у минулому директор Інституту аграрної економіки і віце-прем’єр-міністр України, Герой України
Незабутні зустрічі.....30

В.С.Бондар, кандидат економічних наук, завідувач лабораторії економіки ІБКіЦБ НААН
Пліч-о-пліч з талановитою інтелігентною людиною.....32

Т.А.Скульська, у минулому – старший науковий співробітник лабораторії стевії ВНЦ і ЦБ УААН
Хвилюючі спогади про мого керівника Володимира Федоровича ЗУБЕНКА.....41
Зубенко – хрещений батько вітчизняної стевії.....43
Феномен Зубенка.....45
На дослідній ділянці.....46
Генеральне прибирання.....47
Зубенко і товариство тверезості.....50

Н.Г.Гізбулін, член-кореспондент НААН України, доктор сільськогосподарських наук, професор, радник дирекції ІБКіЦБ НААН, у минулому – вчений секретар інституту
Мистецтво керівництва великим колективом науковців.....52

Д.Д.Сігарьова, член-кореспондент НААН України, доктор біологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник Інституту захисту рослин НААН
Про Володимира Федоровича ЗУБЕНКА, академіка ВАСГНІЛ і УААН, Людину і Керівника, що була на моєму життєвому шляху.....60

В.А.Доронін , доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач лабораторії насіннезнавства та насінництва буряків і біоенергетичних культур ІБКіЦБ НААН Мої спогади про академіка Володимира Федоровича ЗУБЕНКА.....	70
В.Т.Саблук , доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач відділу фітопатології і ентомології ІБКіЦБ НААН Беззаперчний авторитет.....	75
В.М.Балан , доктор сільськогосподарських наук, професор, головний науковий співробітник ІБКіЦБ НААН Мої спогади про Володимира Федоровича ЗУБЕНКА, академіка і непересічну людину, талановитого вченого і керівника наукового колективу.....	77
Я.П.Цвей , доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач відділу агроєкомоніторингу і проблем землеробства ІБКіЦБ НААН Академічне керівництво наукою в системі буряківництва.....	81
М.А.Бобро , член-кореспондент НААН України, доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри рослинництва Харківського НАУ ім. В.В.Докучаєва Фундатор стратегічного напрямку розвитку цукробурякового виробництва держави.....	84
Б.Я.Панасюк , академік НААН України, доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник ІБКіЦБ НААН Зустріч, про яку випала нагода згадати.....	88

А.О.Яценко , доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри рослинництва Уманського НУ садівництва, у минулому – директор Уманського філіалу ВНЦ і ЦБ Генеральний директор Всесоюзного НВО “Цукробуряк” і директор ВНЦ, академік В.Ф.ЗУБЕНКО. Яким я його пам’ятаю.....	91
Г.С.Гончарук , кандидат сільськогосподарських наук, заступник директора з наукової роботи Ялтушківської дослідно-селекційної станції ІБКіЦБ НААН Науковий керівник.....	95
В.К.Смірнов , у минулому – заступник генерального директора НВО “Цукробуряк” з виробництва Спогади про чудову людину.....	102
О.В.Герасименко , кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник Веселоподільської дослідно-селекційної станції ІБКіЦБ НААН Із спогадів учня (аспіранта) про мудрого керівника, талановитого вченого, наставника і порадирика, порядну і чесну людину ЗУБЕНКА Володимира Федоровича.....	104
А.Ф.Одреховський , кандидат сільськогосподарських наук, у минулому – завідувач відділу землеробства Білоцерківської ДСС Спогади про мого наукового керівника, академіка В.Ф.ЗУБЕНКА.....	111

Л.М.Чемерис, кандидат сільськогосподарських наук,
завідувач сектору тетраплоїдних ліній цукрових
буряків Білоцерківської ДСС
**Мої спогади про директора ВНЦ, генерального
директора НВО “Цукробуряк” академіка В.Ф.ЗУБЕНКА....114**

С.В.Роговський,
кандидат сільськогосподарських наук,
завідувач кафедри садово-паркового господарства
Білоцерківського НАУ
Генерал радянської науки і патріот 117

О.Г.Кулик,
завідувач відділу селекції цукрових буряків ІБКіЦБ НААН
**Спогади про Володимира Федоровича ЗУБЕНКА,
видатного вченого і керівника 121**

В.М.Булін, кандидат біологічних наук,
Заслужений агроном України, у минулому – заступник
директора з наукової роботи Уладово-Люлинецької ДСС
**Яким я пам’ятаю видатного українського
і радянського вченого, академіка В.Ф.ЗУБЕНКА.....125**

М.І.Саганов,
головний спеціаліст ІБКіЦБ НААН
**Пріоритетний напрям роботи – поліпшення
матеріально-технічної бази науки.....127**

О.В.Зубенко,
син академіка В.Ф.Зубенка
Батько. Яким я його пам’ятаю 130

Ю.С.Литовченко,

двоюрідний брат В.Ф.Зубенка,

кандидат медичних наук

- Дорогому Володимиру Федоровичу на честь його
славного ювілею – 60-ліття з дня народження.....141

- Пам'яті В.Ф.ЗУБЕНКА.....144

**Біографічна довідка
про Володимира Федоровича ЗУБЕНКА,
академіка ВАСГНІЛ, академіка УААН і
РАСГН, доктора сільськогосподарських
наук, професора**

Володимир Федорович Зубенко народився 23 липня 1928р. у с.Павлівщина Драбівського району Черкаської області у бідній селянській сім'ї. Його батько Зубенко Федір Савич працював ковалем у кузні, а потім – механізатором з ремонту сільгосптехніки у районній МТС. Мати Зубенко Орина Кіндратівна працювала ланковою польової бригади у колгоспі.

Перед війною закінчив 6 класів неповної середньої школи, а сьомий вже закінчив після звільнення села у 1944 р. У 1947 р. він – вже випускник Золотоніського сільськогосподарського технікуму рільництва (одержав диплом з відзнакою) і направляєтся працювати агрономом райвідділу сільського господарства в м.Добрянка Чернігівської області.

У 1948 р. В.Ф.Зубенко поступає на агрономічний факультет Київського сільськогосподарського інституту. Протягом навчання в інституті багато працював ночами на розвантаженні вагонів, бо стипендії тоді не платили, а сім'я була дуже бідною. Єдине, чим батьки могли його підтримати, була картопля і інша городина, і ще борошно, інколи олія. Добирався до них часто на дахах вагонів (практично на кожному товарному чи пасажирському потязі так тоді “подорожувало” багато хлопців), зістрибував на ходу на підйомі, коли потяг уповільнював хід. І далі по ріллі вже прямував до свого села.

У 1951 р. Володимир Федорович одружується. Його дружина Лідія Костянтинівна Зубенко (у дівоцтві Скарженівська) народила йому двох синів – Віталія і Олександра.

Оскільки вчився дуже добре, за рік до закінчення інституту зараховується на посаду молодшого наукового співробітника Драбівського дослідного поля Інституту землеробства, де був улітку на практиці, і продовжує тут працювати протягом всього останнього року навчання. Після закінчення інституту в 1953 р. одержав направлення до аспірантури, але внаслідок складного матеріального стану сім'ї продовжив працювати на дослідному полі, а в аспірантурі Українського НДІ землеробства навчався заочно. Через кілька місяців після вступу до аспірантури був призначений вже старшим науковим співробітником дослідного поля. У 1957 р. закінчив навчання в аспірантурі і в 1958 р. успішно захистив дисертацію та одержав вчений ступінь кандидата сільськогосподарських наук.

З 1955 р. Володимир Федорович працює директором Чорторійського дослідного поля в Любарському районі

Житомирської області, заступником директора а потім директором Житомирської обласної державної сільськогосподарської станції.

У 1963 р. дружина Володимира Федоровича Лідія Костянтинівна трагічно загинула у ДТП. У 1964 р. він одружується вдруге на Таїсії Іванівні Толокевич, яка народила йому третього сина Олега. У наступному 1965 р. він був призначений начальником Головного управління сільськогосподарської науки Міністерства сільського господарства УРСР, а у 1968-му – заступником міністра сільського господарства УРСР з питань сільськогосподарської науки.

З 1970 р. В.Ф.Зубенко – директор Всесоюзного науково-дослідного інституту цукрових буряків (ВНЦ). Невдовзі, у 1973р., захистив докторську дисертацію, згодом стає професором, обирається членом-кореспондентом, а потім і академіком (дійсним членом) Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. Леніна (ВАСГНІЛ). За комплекс робіт з інтродукції стевії у 1989р. був обраний дійсним, а з 1992 р. Іноземним членом Російської Академії Сільськогосподарських Наук.

У 1990 р. згідно Наказу Ради Міністрів УРСР разом із академіком О.О.Созіновим і іншими видатними вченими із Південного Відділення ВАСГНІЛ створює Українську академію аграрних наук (УААН) і стає її академіком (дійсним членом).

Із здобуттям Україною незалежності у 1991 р. ВНЦ перетворюється на Інститут Цукрових буряків (ІЦБ) УААН і Володимир Федорович призначається його директором. У грудні 1992 р. звільняється з цієї посади за власним бажанням і стає завідувачем проблемної наукової лабораторії стевії ІЦБ. Працював також директором Науково-виробничої асоціації “Стевія”. З 2000 р. і до кінця життя був головним науковим співробітником інституту.

Нагороджений Орденом Трудового Червоного Прапора, Почесними Грамотами Президії Верховної Ради УРСР і Верховної Ради України, має багато інших відзнак і нагород, у тому числі медалей ВДНГ СРСР за досягнення у народному господарстві.

Академік В.Ф.Зубенко був крупним керівником всесоюзного масштабу і організатором науки, керував розробкою і впроваджен-

---

ням в СРСР інтенсивних ресурсозберігаючих адаптивних технологій вирощування цукрових буряків. Вітчизняні інтенсивні технології, розроблені за його директорства у ВНЦ, нічим не поступалися кращим європейським і світовим технологіям і дозволяли одержувати з гектара по 500 – 600 ц і більше солодких коренів. Він став ініціатором створення і генеральним директором Всесоюзного Науково-виробничого об'єднання “Цукробуряк”, яке об'єднало провідні наукові і виробничі установи СРСР від Прибалтики, України, Заходу Російської Федерації до Північного Кавказу і Алтайського Краю РФ. НВО “Цукробуряк”, де працювало більш ніж 15000 чоловік, забезпечувало розробку і впровадження у виробництво наукових рекомендацій для бурякового поля СРСР площею від 3,5 до 4,7 млн. га.

В.Ф.Зубенко – автор багатьох сортів і гібридів сільськогосподарських культур, автор багатьох запатентованих винаходів. Опублікував понад 170 наукових праць, серед яких 7 монографій, багато практичних посібників для спеціалістів сільського господарства. За його керівництва більше 20 науковців захистили кандидатські і докторські дисертації. Був ініціатором нових форм впровадження результатів наукових досліджень і ефективних практичних рішень у виробництво в цукробуряковій галузі держави. За директорства В.Ф.Зубенка від ВНЦ у 15 районах і 8 областях бурякосіяння України працювали бригади науковців, що надавали безпосередню практичну допомогу виробництву. Обґрунтував і реалізовував на практиці оптимальне поєднання у землеробстві факторів сівозмін, систем обробітку ґрунту та удобрення, яке забезпечує збереження і навіть стале зростання родючості ґрунту, а також найбільш повну реалізацію біологічного потенціалу сучасних сортів і гібридів цукрових буряків.

За керівництва В.Ф.Зубенка ВНЦ був удостоєний найвищої державної нагороди СРСР – Ордена Леніна. Інститут, який і до нього був важливою науковою установою у системі ВАСГНІЛ, став ще більш авторитетним, ще більш відомим у Європі і в світі. Іноземні наукові і бізнесові делегації з багатьох країн все частіше бували з візитами в інституті з пропозиціями співпраці.

Володимира Федоровича дуже добре знали фахові кола багатьох країн, де він бував у відрядженнях, від США до Японії, зокрема й у Великобританії, Франції, Західній і Східній Німеччинах, у країнах Скандинавії і Південно-східної Азії.

В.Ф.Зубенко був тим вченим, який вперше в СРСР ініціював і очолив успішне вивчення і вирощування нової для нас сільсько-господарської культури – стевії, походженням з Парагваю, яка є джерелом натурального замінича цукру, а також використання її у виробництві продуктів харчування.

Володимир Федорович завжди пам'ятав і дуже любив свою малу батьківщину – Драбівщину. Займаючи високі посади, у часи існування СРСР і планової економіки завжди допомагав району в одержанні кращого насіння, добрив, пестицидів. Допоміг у будівництві асфальтової дороги до рідного села – Павлівщини. Відремонтувавши батьківську хату, планував переїхати сюди жити. Але не зміг реалізувати своє бажання, оскільки проблеми зі здоров'ям вже потребували постійного нагляду лікарів.

Помер Володимир Федорович Зубенко 21 вересня 2007 р. на 79-му році життя. Похований на кладовищі с. Новосілки поблизу Києва.

М.В.Поїк,
академік, віце-президент НААН України,
доктор сільськогосподарських наук,
професор, Заслужений діяч науки і техніки
України, директор ІБКіЦБ НААН

Мої спогади про видатного вченого і організатора науки, академіка ВАСГНІЛ і УААН Володимира Федоровича ЗУБЕНКА

Під час навчання у Кам'янець-Подільському сільськогосподарському інституті під керівництвом доктора біологічних наук, професора Сербіна Семена Сергійовича впродовж всього періоду навчання виконував дипломну роботу по селекції цукрових буряків на стійкість до цвітушності. До речі, мій керівник був вихідцем із ВНІЦ – там він працював завідувачем відділу фізіології. Після закінчення інституту мене рекомендували в аспірантуру, яку успішно закінчив, захистив кандидатську дисертацію і був зарахований викладачем на кафедру селекції і рослинництва Кам'янець-Подільського сільгоспінституту.

В 1979 році під час стажування на кафедрі селекції у професора Зеленського М.О. в Українській сільськогосподарській академії підготував наукову роботу знову ж таки по селекції цукрових буряків. Роботу виконував у науковій бібліотеці ВНІЦ. Там познайомився з професором Неговським Миколою Олександровичем, який тоді завідував селекцією цукрових буряків в Інституті, він же запропонував мені перейти на Ялтушківський

селекційний пункт ВНЦ, оскільки тодішній завідувач відділу селекції Лауреат Ленінської премії Мокан Григорій Семенович мав уже поважний вік і постійно просив Зубенка Володимира Федоровича направити йому помічника, а в послідуєчому і завідувача відділом. Після того, як М.О.Неговський дізнався, що неподалік Ялтушкова живуть мої батьки, зразу ж повів мене до кабінету директора інституту Зубенка В.Ф.

Володимир Федорович вразив мене своєю простотою, щирою розмовою на різні теми, включаючи і наукові. Після нашої розмови Володимир Федорович зателефонував у Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут професору Сербіну С.С., і моя доля була вирішена. Так я і потрапив на Ялтушківський селекційний пункт, повернувся на свою малу Батьківщину на радість моїм батькам.

Через певний час Мокан Г.С. вже рекомендував призначити мене завідуєчим відділом селекції цукрових буряків. Відповідний наказ підписав директор інституту Зубенко В.Ф., а після реорганізації селекційного пункту в дослідно-селекційну станцію я був призначений заступником директора по науковій роботі станції. З тих пір я завжди відчував підтримку Володимира Федоровича і намагався ніколи його не підводити. А коли в інституті відкрилась докторантура, мені було запропоновано поступити, але при умові, що селекційний процес на станції буду продовжувати вести. Необхідно визнати, що в той період колектив відділу селекції цукрових буряків Ялтушківської ДСС працював досить плідно, і наші сорти займали до 50% від всієї посівної площі цукрових буряків в Радянському Союзі. То був успіх, достойний для занесення в Книгу Рекордів Гінеса. І в цьому була значна заслуга директора ВНЦ В.Ф.Зубенка, оскільки селекція цукрових буряків була для нього головним пріоритетом. Він постійно збирав селекціонерів як безпосередньо в Інституті, так і на селекційних станціях.

Потужного розвитку за часів Володимира Федоровича набула гетерозисна селекція цукрових буряків на основі ЦЧС. В широких масштабах проводились селекційні дослідження зі створювання закріплювачів стерильності і їх стерильних аналогів; комбінаційно-

---

цінні гетерозисні запилювачі на диплоїдній та триплоїдній основах. Була підведена і відповідна матеріально-технічна база – на всіх станціях побудовано селекційні теплиці, стаціонарні коренесховища, закуплені селекційні коренезбиральні комбайни, комбайни для збирання насіння фірми “Сампо”, селекційні сівалки а також багато іншого спеціального лабораторного обладнання та приладів. На Ялтушківській ДСС також було побудовано новий лабораторно-селекційний тепличний комплекс, укомплектований відповідною науковою апаратурою та обладнанням. Сформували також і лабораторію біотехнології з відповідними камерами: низьких температур і камеру з регульованими параметрами по температурі, освітленню і вологості повітря.

Така потужна лабораторно-технічна база селекції дала можливість цілій низці молодих науковців провести сучасні дослідження і відповідно підготувати і захистити кандидатські дисертації, а мені – докторську.

У ВНІЦ традиційно функціонувала на високому рівні чітка система підготовки кадрів через аспірантуру, а потім і докторантуру. А за часів директорства Зубенка В.Ф. підготовка наукових кадрів стала однією з найкращих у системі ВАСГНІЛ. З високими вимогами до якості дисертаційних робіт, до їх актуальності, наукової новизни, значимості для науки та виробництва – це були невід’ємні критерії для оцінки дисертаційних робіт, що захищались на Спеціалізованій вченій раді Інституту під керівництвом Володимира Федоровича.

На початку 90-х років після розпаду Радянського Союзу стало надзвичайно важко перевести величезний Всесоюзний науково-дослідний інститут на рейки однієї республіки – України. Ми на дослідних станціях Інституту відчували на собі всі негаразди, які навалювались одні за другими. Важко було всім – багато хто пам’ятає купоно-карбованці, бартери, рекети і т.д.

Пізньої осені 1992 року В.Ф.Зубенко відвідав Ялтушківську ДСС, зустрівся з науковцями та УТРівцями станції, розповів про ситуацію в наукових установах Інституту, а також сказав, що був приємно вражений роботою селекційно-тепличного

комплексу станції. Володимир Федорович залишився ночувати на станції, оскільки автомобіль, на якому він приїхав, потребував деякого ремонту. Під час вечері Володимир Федорович сказав, що має намір піти у відставку і на місце директора Інституту хоче рекомендувати мене, і попросив не відмовлятися – бо уже є претенденти, які ніякого відношення до науки не мають, а лише хочуть роздерибанити інститут і систему. На думку Володимира Федоровича, Інститут повинен очолити науковець і обов'язково виходець із системи.

– Ти молодий доктор сільськогосподарських наук, до того ж добре знаєш виробництво, і я тебе, власне кажучи, готував собі на заміну – так переконував мене директор Інституту. На думку Володимира Федоровича, іншим претендентам було важко мене перемогти. Але потрібно готуватись до того, що вибори в той час проходили на загальних зборах академії, і що академіки добре “пошерстять” перед тим, як голосувати. І от в середині грудня 1992 року Володимир Федорович викликав мене для участі в загальних зборах академії і виборах директора Інституту. А перед цим проінструктував, як мені виступати, що казати, щоб на запитання відповідав спокійно і врівноважено.

– Я буду сидіти у першому ряду, не далеко, і за потреби поправлю, допоможу відповісти. А з Президентом академії я принципово уже узгодив твою кандидатуру.

Спочатку на зборах розглядали багато інших питань, а коли дійшла черга до мого, академік Созінов Олексій Олексійович, Президент УААН, що вів загальні збори, коротко представив мене, сказав, що Володимир Федорович мене рекомендує. Загальні збори мене обрали і рекомендували Президенту академії заключити зі мною контракт. Така була процедура. І з початку січня 1993 року я приступив до виконання обов'язків директора Інституту.

Володимир Федорович незабаром зосередився на керівництві Науково-виробничою асоціацією “Стевія”. А коли наприкінці 90-х років почалася економічна криза, ми з ним добилися в академії дозволу на створення в інституті лабораторії стевії,

---

домовилися в академії і про додаткове фінансування, він і очолив цю лабораторію, зарахувавши сюди всіх співробітників асоціації, яких було чимало. Попіклувався про всіх. Він зі своїм колективом від самого початку дуже успішно розвивав і наукові дослідження, селекцію стевії – було виведено і запатентовано два українських сорти “Берегиня” і “Славутич”. Одночасно їхні досягнення упроваджувалися у виробництво – були розроблені і відпрацьовані на практиці рецептури продуктів харчування зі стевією, з’явилися нові продукти з підсолоджувачем на базі стевії – кондитерські і хлібобулочні вироби, декілька видів цукерок, декілька видів печива, молочних і кисломолочних продуктів.

Підсумовуючи, хочу сказати, що Володимир Федорович Зубенко – це глиба в науці, фундатор багатьох зрушень і досягнень нашої науки і практики. Він був справді видатним вченим і видатним організатором науки, мав дуже глибокі і різносторонні знання не лише в своїй рідній спеціальності агрономії, а й у біології і біотехнології, у селекції і генетиці, у агрохімії. Він залишив хороши інститут, сучасні на той час розробки і напрацювання.

Володимир Федорович завжди був дуже скромним, ніколи нічого не просив для себе особисто і на мою думку був аж занадто доброю людиною. Щиро вдячний за науку і дякую Богу, що дав мені можливість працювати разом з Великим Академіком Зубенком Володимиром Федоровичем.

О.О.Івашенко,
академік НААН України,
доктор сільськогосподарських наук,
професор, Лауреат Державної премії
України у галузі науки і техніки,
Заслужений діяч науки і техніки України, у
минулому – академік-секретар відділення
рослинництва НААН, нині – головний
науковий співробітник ІБКіЦБ НААН

Спогади про велику людину

Протягом років навчання і наукової роботи у Всесоюзному науково дослідному інституті цукрових буряків ВАСГНІЛ (ВНЦ) мені не дуже часто доводилось стикатись з академіком Зубенком В.Ф. особисто в робочих моментах. Тому мої спогади є лише фрагментарними і далеко не повними. Через призму часу, який минув, на пам'ять приходять у першу чергу епізоди і зустрічі, що найбільше запам'ятались. В них, як у краплині роси, можна побачити Володимира Федоровича Зубенка як людину, як вченого, як особистість, як керівника наукової установи.

Бути на посаді керівника великого всесоюзного науково-дослідного інституту протягом десятиліть було далеко не просто. Ця складність проявлялась у різних площинах. У першу чергу, необхідно було забезпечувати чітко як наукове, так і адміністративно – господарське управління всіма структурами (ВНЦ зі своєю мережею був найбільшим інститутом у ВАСГНІЛ). Тут було багато складних моментів: підбір і правильне використання кадрів, питання дисципліни і чіткості роботи всіх підрозділів, уміння правильно враховувати побажання і розуміння ситуації керівництвом, яке сиділо в Москві і мало своє бачення існуючих проблем.

Все це вимагало у першу чергу розуму, витримки і широкого кругозору як наукового, так і дипломатичного. У Володимира Федоровича була унікальна витримка, почуття такту, вміння знайти відповідну психологічну тональність, на якій доцільно було будувати розмову з конкретною людиною, як з підлеглим, так і з начальником або з колегою. Він завжди був рівний у службових стосунках, коректний, ввічливий, проте міг бути за необхідності і жорстким та вимогливим і суворим. Все залежало від конкретної ситуації і доцільності для користі справи.

Маючи прекрасну пам'ять, він чітко пам'ятав багато самих різних подробиць і деталей, імена людей та події, які відбувались з конкретною людиною протягом років його роботи. Не набридаючи своїми настановами або повчаннями молодим кадрам, він чітко відслідковував діяльність і успіхи та невдачі багатьох з них. Для людей здібних і потенційно перспективних він створював можливість для творчого та професійного зростання. Така робота на перший погляд була мало помітною, проте вона була постійною і давала добрі наслідки. Поступово підвищуючи складність і відповідальність завдань, він сприяв творчому росту молодих кадрів. Власний запас наукових знань і вміння розбиратись у людях дозволяли Володимиру Федоровичу раціонально і з користю для спільної справи розставляти наявні наукові і адміністративні кадри, вирощувати нове і здібне поповнення у творчих підрозділах.

Свого часу, саме перед поїздкою Володимира Федоровича до В'єтнаму, я за мудрою порадою професора Савича П.В. зайшов на прийом до директора з питанням перспектив і можливостей вступу до докторантури, що перед цим була відкрита в інституті. Спокійно вислухавши мої запитання, академік поцікавився про рівень готовності мого експериментального матеріалу. Отримавши відповідь, що готовність дисертації становить майже 80%, він приймає рішення: готуйте доповідь на засідання Вченої ради. За таємного голосування і позитивної оцінки 2/3 учасників Вченої ради ви будете зараховані в докторантуру. Він не поцікавився, кого бажаєш бачити своїм науковим консультантом. Це питання було для нього не головним.

А головним для нього було інше. Що є свіжі наукові думки, є нові рішення, є вже реальний науковий результат і робота, яку необхідно завершити. Про необхідність мати наукового консультанта я вже попередньо думав, проте в такому питанні ще і сам не визначився. Питання, які мене цікавили в наукових дослідженнях, а вони були пов'язані з бур'янами, особливого пріоритету у вітчизняної професури не мали. Були відомі відповідні наукові напрацювання, проте це, як правило, були питання попутні і у більшості фрагментарні, які не виходили за межі традиційного землеробства.

За такої ситуації, вже перед доповіддю на засіданні Вченої ради, знову йду до Володимира Федоровича і запитую, чи погодиться він бути моїм науковим консультантом. Він спокійно мене вислухав і дав згоду. Враховуючи, що директор має дуже велику адміністративну завантаженість і не матиме великих можливостей приділяти багато уваги моїм проблемам, я розумів, що у першу чергу необхідно покладатись на самого себе. Так і було. Володимир Федорович періодично уточнював як ідуть справи, які проблеми гальмують підготовку дисертаційної роботи. Цього для мене було цілком досить.

У конструктивному ключі я пропрацював у докторантурі 13 місяців. Далі відбулось те, чого я не передбачав. У зв'язку з тим, що завідувач лабораторією захисту від бур'янів С.І.Матушкін вийшов на пенсію, протягом наступних 6 місяців його обов'язки виконував кандидат наук., старший науковий співробітник А.Т.Скляренко. Потім був оголошений зовнішній конкурс на заміщення посади завідувачого лабораторією. Про оголошення конкурсу я добре знав (я працював у цій науковій лабораторії), проте на конкурс своєї кандидатури не подавав. У мене було своє конкретне завдання, у напрямі виконання якого я і рухався.

Несподіваний дзвінок з приймальної і терміновий виклик мене до директора. Залишаю всі справи і поспішаю в його кабінет. В кабінеті на своєму місці сидить Володимир Федорович, біля нього – заступник з наукової роботи В.О.Борисюк і В.А.Кінах. Я зайшов, привітався. Запропонували сісти до столу. Перше запитання до

мене – чому я не подавав заяву на конкурс на заміщення посади керівника наукової лабораторії. Я не встиг навіть відкрити рота, як Віталій Андрійович Кінах відповів директору, що він мав зі мною розмову, проте я не погодився і що тримаюсь за свою докторантуру. В цій ситуації я вперше побачив, як сердиться Володимир Федорович. Він різко запитав: “Так я що, тут буду вам варягів запрошувати? Дайте йому лист паперу, нехай пише заяву!” Я зрозумів, що заперечувати у такій ситуації нема сенсу. На заяві відразу була накладена резолюція “На конкурс”. А через день я став завідуючим лабораторією. Таке призначення затримало час закінчення моєї дисертації на рік, проте, оцінюючи сьогодні з дистанції пройденого часу таке рішення директора, треба визнати, що він тоді прийняв раціональне рішення.

Володимир Федорович умів бачити і діяти перспективно. Я вдячний йому за певні можливо й різкі рішення, які мені було не просто реалізувати, проте вони були правильними, своєчасними і дозволяли розкрити потенціал людини. Такі рішення приймались до багатьох, хто тоді був молодим і мав відповідний творчий науковий потенціал.

У такого досвідченого керівника, науковця і адміністратора було чому повчитись у самих різних ситуаціях. Пригадую одну з останніх тривалих розмов з вже хворим Володимиром Федоровичем на одній печальній події: на похоронах Віктора Миколайовича Якименка.

Був сонячний осінній день. Катафалк затримувався. Щоб не стояти на місці, Володимир Федорович запропонував мені просто прогулятись біля дому, де ми всі чекали приїзду катафалка з покійником. Печальну подію він зовні сприймав спокійно, по-філософськи, хоч покійний Віктор Миколайович був йому близькою людиною. Говорив в основному Володимир Федорович. Він був на хвилі спогадів. Його спогади за минулі роки були в основному йому приємними. Обличчя просвітліло, біля примружених очей розбігались промінчики дрібних зморшок. Очі помолоділи. Володимир Федорович з гумором розповів свою

довгу і дивовижну історію протистояння йому групи науковців інституту. Ці люди не мали великих наукових ступенів, звань та власних вагомих і революційних наукових результатів, проте були дуже високої думки про свої заслуги і про самих себе. Незалежна наукова думка нового директора їм явно не сподобалась, і вони спочатку анонімно, а потім і відкрито виступили проти. У першу чергу їх не влаштовувала перспектива захисту його докторської дисертації.

Надесятьох слухань у різних спеціалізованих радах колишнього СРСР було багато і нервів, і сумного, смішного та навіть кумедного. Проте об'єктивність все ж таки взяла своє. Володимир Федорович не лише успішно став доктором сільськогосподарських наук, а і справді відомим вченим. А його опоненти, що апелювали не стільки до наукових істин, скільки до своїх власних амбіцій, нічого великого в науці так і не здійснили. Час все розставив на свої місця і віддав кожному належне.

Мене в цій історії вразило ставлення самого Володимира Федоровича до такої специфічної епопеї минулого. Пройшовши довгий марафон і переживши купу переїздів, спростувавши несправедливі претензії і звинувачення, він не проявляв неприязні до своїх опонентів. Він говорив про всі ці події і про людей, які все це здійснювали, тепло і з гумором. В цьому він і був – академік, розумний, знаючий, великодушний і дипломатичний. Мудра людина з живим розумом і добрим почуттям гумору.

На жаль, ріка часу тече лише в один бік. Людське життя скінченне. Це була моя остання тривала розмова з академіком Зубенком Володимиром Федоровичем. Він важко захворів і його земне життя тихо завершилось у колі сім'ї. Людина завжди відходить у вічність. Залишається те, що добре чи зле зробила вона за своє життя.

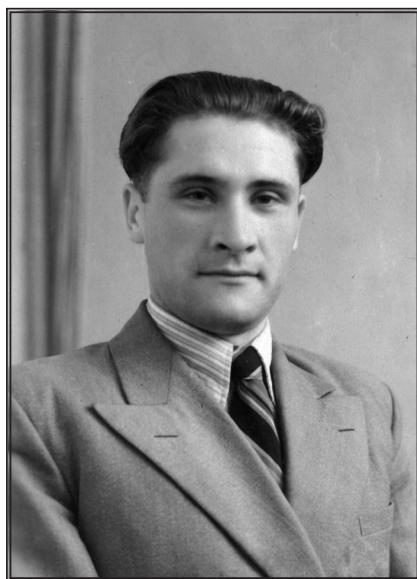
Шановний Володимир Федорович гідно пройшов свою не просту земну дорогу. Зробив багато доброго, мудрого і вагомго. Народна мудрість говорить – людина живе до того часу, поки її пам'ятають.

Сподіваюсь, що академіка Зубенка Володимира Федоровича наступні покоління науковців і людей, що здатні думати, будуть пам'ятати довго. Він на таку пам'ять заслужив.

З однокурсниками Золотоніського сільськогосподарського технікуму рільництва, 1946 рік., В.Ф. Зубенко - в центрі.

В.Ф.Зубенко, 1952 рік.

В.Ф.Сайко,
академік НААН України,
доктор сільськогосподарських наук,
професор, Лауреат Державної премії
УРСР в галузі науки і техніки, радник
дирекції ННЦ “Інститут землеробства
НААН”, у минулому – директор
Інституту землеробства НААН

Життя і кар’єра академіка ВАСГНІЛ і УААН В.Ф.Зубенка – приклад для наслідування прийдешнім поколінням науковців

Я познайомився із Володимиром Федоровичем дуже давно – у далекому 1973 році, коли став заступником директора Миронівського інституту пшениці. Нас з ним поєднувало те, що на відміну від багатьох інших науковців, ми добре володіли зв’язком у ланцюгу “наука – виробництво”. Бо і він, і я крім науки добре знали також і проблеми практичного виробництва. Володимир Федорович – головної на той час технічної культури – цукрових буряків, а я – головної продовольчої культури – пшениці. Це були найважливіші культури, які йшли поруч, можна так сказати. Бо буряки висівалися по пшениці і потрібні державі були високі врожаї обох культур.

Я починав трудову діяльність, як і Володимир Федорович, з агронома і головного агронома, і ми добре розуміли проблеми виробництва. Ми обоє і аспірантуру закінчували заочно, тобто без відриву від виробництва.

У Міністерстві сільського господарства СРСР, коли потрібно було викликати чи на нараду, чи для консультації спеціалістів – представників науки з України, то дуже часто, обов’язково

це були ми з ним. Він – як відповідальний за головну технічну культуру. А оскільки академіка Ремесла, директора нашого інституту, не викликали, бо він був депутатом Верховної Ради УРСР і взагалі дуже поважною особою, то по зернових культурах дуже часто другим був я від Миронівського інституту. І навіть коли були всесоюзні наради в цілому по проблемах сільського господарства СРСР, то Володимир Федорович теж обов’язково був запрошуваним. Щоб це була повноцінна фахова нарада з максимальною віддачею, я б так сказав, завжди ставка робилася на нього. І коли проводилися інші серйозні заходи на високому рівні – Горбачов, наприклад, колись теж проводив всесоюзну нараду з питань сільського господарства – то ми, а також і ряд директорів інших інститутів з України, завжди були у складі делегації фахівців. По важливих питаннях і союзне, і українське керівництво завжди цікавилися нашою думкою і оцінкою різноманітних пропозицій інших наукових установ академії наук.

Наприклад був такий факт. Серед науковців теж інколи зустрічаються авантюристи. Від когось із академічних учених – точно вже не пам’ятаю від кого – до керівництва ЦК КПУ поступила пропозиція – організувати і запровадити спеціальну підготовку насіння цукрових буряків і бобових культур – сильне “побиття”, так би мовити, всього насінневого матеріалу – і, мовляв, буде велика прибавка урожаю від цього. При цьому посилалися на наші згоди і підтвердження ВНІЦ і Миронівського інституту. А її, нашої згоди, якраз і не було. І ми навіть ніколи не чули про такі пропозиції, а тим більше про дослідження нашими інститутами чи нашими дослідними станціями цих пропозицій. І ці люди вже дійшли до керівництва ЦК, і ті вже спустили вказівку Першому секретарю Київського обкому КПУ Цибульку Володимирі Михайловичу будувати завод у Київській області для такої підготовки посівного матеріалу. Про Цибулька різне говорили, але він був розумною людиною і відразу зрозумів, що це авантюра і що лиш витратяться величезні державні гроші і інші ресурси, а результату позитивного не буде. Він дзвонить мені, бо ми виконували функції обласної

дослідної станції. Каже: – Ану дайте мені ваш висновок. Я дзвоню Володимирі Федоровичу – він теж вперше чує і нічого подібного в інституті ніколи не розглядалося, і погоджується, що це велика дурниця. Але, каже, потрібно подумати до завтра, як відповісти, бо задіяний занадто високий рівень керівництва республіки. А ті вже збираються ледве не фундамент заводу заливати... На наступний день Володимир Федорович кажє : “Ти знаєш, всі кішки сірі – ні чорта немає і не було таких дослідів у нас в нашій мережі дослідних станцій. Писатимемо, що ми не підтримуємо цього рішення, і що ми проти”. Отак ми разом і зупинили цю авантюру. І так ми з ним дуже часто разом приймали рішення, і він завжди з великою повагою ставився до мене і дослуховувався до моєї думки, думки вчених нашого інституту.

Якось поселилися разом у готелі Росія у Москві, і увечері за чаркою розповів мені, скільки з нього крові попили різні “доброзичливці”, коли захистив докторську дисертацію – закидали брехливими скаргами і анонімками і ВАСГНІЛ, і ВАК, і ЦК КПРС. Дуже переживав він і нервував через це. Це ж треба – кілька років поспіль після успішного захисту йому не затверджували захист докторської і не виписували диплом доктора наук !

У 1970 – 1980-х роках Міністерством сільського господарства СРСР було створено дуже багато різних рад з проблем рослинництва і землеробства, і практично у всіх цих радах ми з Володимиром Федоровичем брали участь.

При Володимирі Федоровичу ВНІЦ став законодавцем моди не лише в Україні, а й в Союзі, і не лише по цукрових буряках, а й по інших культурах. Був великим авторитетом і директор, і інститут, бо інакше ж і не могло бути. А тоді найбільша площа під цукровими буряками була в Україні. Був період, коли була нестача, дефіцит цукру в СРСР. І у когось “на горі” виникла ідея не вилучати цукор з буряків, а стругати і сушити їх, і в такому вигляді додавати до кондитерських виробів і до іншої продовольчої продукції. Тоді

інколи бувало так, що деякі “фахівці” різну нісенитницю писали у вищі органи влади. Ми з Володимиром Федоровичем також і цю пропозицію зарубали – “бо це ні на яку голову не налазить”, сказав він. Також і тут запобігли марному витрачання державних коштів і інших ресурсів. Пропозицію придумали теоретики, люди, що не знали ні життя, ні у виробництві не розумілися. А тим не менше ця ідея розглядалася на дуже високих рівнях.

Якось знову разом були в готелі у Москві, і він поділився інформацією про нову культуру в Україні – про стевію. Мав із собою невеличкий флакончик і пригощав, і розповідав про її корисність і здоровим людям, і хворим на ожиріння і на цукровий діабет, і про те, в скільки разів вона солодша за цукор, і про інші її позитивні якості. На мою думку, як я спостерігаю, те, що зробив В.Ф.Зубенко для інтродукції і розвитку культури стевії в Україні і в цілому в СРСР, досі є найбільшими досягненнями по цій культурі. Бо перші кроки в новому напрямі наукових досліджень завжди є найважчими, і торувати доріжку майбутнім послідовникам і дослідникам набагато складніше, ніж потім по ній іти. Хоча він не вважав стевію панацеєю і ставився до неї у тому числі й критично. Не видавав векселя, що це проривна й найважливіша робота інституту і т.д. Взагалі він завжди дуже об’єктивно і критично оцінював і свою особисту роботу і досягнення, й роботу інституту, яким він керував. А я знаю багато прикладів, коли хтось інший міг зробити на копійку а робив із мухи слона...

Разом із академіками Олексієм Олексійовичем Созіновим, Володимиром Федоровичем Зубенком, Леонідом Володимировичем Погорілим і ще кількома авторитетними членами ВАСГНІЛ у 1990 році ми створювали Українську академію аграрних наук – УААН. Потенціал у нашої української академії був дуже хороший: академіки Созінов, Зубенко, Погорілий і деякі інші – в Союзі це були дуже авторитетні вчені.

І на завершення зазначу наступне.

Я високо ціную фігуру академіка Володимира Федоровича Зубенка, бо він був стабілізуючим фактором для розвитку

сільськогосподарської науки. Умів тримати інститут за рахунок реальних досягнень для виробництва. З ним рахувалися і науковці, і виробничники. Він зустрічався із керівниками найвищого рівня, наприклад рівня В.В.Щербицького і найвищих керівників сільськогосподарської галузі в СРСР, рівня керівництва ВАСГНІЛ. І вирішував питання, важливі для діла, для аграрної науки та галузі сільськогосподарського виробництва України і СРСР. І у нього було з чим до них іти, бо були такими досягнення і результати роботи – відповідного рівня і важливості.

Його прожите життя, його ставлення до своїх обов'язків як спеціаліста в області агрономії, його наукові праці, і особливо відносно культури цукрового буряка, та й інших культур, у тому числі й стевії, не лише заслуговують на увагу і на повагу, а не втратили свого значення і сьогодні.

Його стосунки з членами колективу також є прикладом для наслідування. Він завжди задавав тон у стосунках у колективі, колектив його поважав, хоча він ніколи і ні на кого не підвищував голос – це було загальновідомим і серед науковців, і серед виробничників. Його дослідження досі актуальні. Він умів вибудовувати стосунки з керівництвом української республіки і керівництвом галузі в СРСР. І тому він є прикладом для наслідування наукової молоді.

П.Т.Саблук,
академік НААН України, доктор
економічних наук, професор, радник
дирекції ННЦ “Інститут аграрної
економіки”, у минулому директор
Інституту аграрної економіки і віце-
прем’єр-міністр України, Герой України

Незабутні зустрічі

Споконвіку українська земля славилася своїми людьми, її достойними правозахисниками. Так було і так буде завжди. Озираючись на життєві гони цієї достеменно відомої в колі аграрної спільноти людини, треба відмітити, що Володимир Федорович Зубенко мав високий авторитет серед своїх колег як спеціаліст своєї справи, як людина високої порядності.

Мені як економісту зустрічатися з Володимиром Федоровичем доводилося не часто, але ті зустрічі залишилися навечно в моїй пам’яті своєю націленістю на життя, на добро. Будучи уже “перетертим” коридорами влади, він тверезо оцінював роль і місце своєї наукової і адміністративної діяльності в нелегкому своєму житті, на тій ділянці в житті нашої держави, яку йому довірили.

Перше, що мені запам’яталося, то це його спокійний, врівноважений характер, який він проявляв по відношенню до всіх – від рядового працівника до самого високого авторитету.

Коли у свій час він прийшов на посаду директора Всесоюзного науково-дослідного інституту цукрових буряків з високої посади заступника міністра сільського господарства УРСР, всі чекали від нього “взривних” вказівок. Але поступали обмірковані, виважені рішення. Колективом вони сприймалися як обов’язкові, сприятливі для втілення в життя.

Пізніше, при особистих зустрічах, він говорив, що одержавши призначення в інститут і очоливши цю наукову установу, він ясно усвідомлював, що тут працюють великі інтелектуали і іншої мови вони не розуміють. А тому настирливо радив всім нам з директорського корпусу слідувати його прикладу. І це перший приклад того, що я запозичив у Володимира Федоровича, і всю свою “каденцію” директора я дотримувався цієї поради.

Кожний на своїй ділянці роботи підбирає свій стиль і метод керівництва, але такий підхід дозволяв підлеглому керівника мати запасний варіант вирішення наболілих питань. Тому хочу поділитися, що за 24 роки моєї роботи директором Інституту аграрної економіки листів-скарг за межі Інституту ні в які вищі інстанції не постуало. І в цьому також є велика заслуга академіка Зубенка В.Ф.

Другий епізод, пов’язаний з Володимиром Федоровичем, – це його турбота про стан і здоров’я людей, з якими він працює.

Довелося якось і мені бути в лікарні з проблемами мого здоров’я. Дізнавшись про це і не знаючи причини, з якої я туди потрапив, Володимир Федорович першим розпитав лікарів з Феофанії про мій діагноз, вияснив, що його складовою є наявність цукру в крові, і відразу ж приїхав, захопивши з собою ліки зі стевії. По його рекомендації я став їх приймати. Вважаю, що і життєдайна сила тих ліків, і самі поради Володимира Федоровича додали тоді мені наснаги і віри у життя. Адже є великий приклад життєвих поглядів і осмислення істини в діяльності незабутнього Зубенка Володимира Федоровича, а пам’ять про нього вічно житиме в наших серцях.

В.С.Бондар,
кандидат економічних наук, завідувач
лабораторії економіки ІБКіЦБ НААН

Пліч-о-пліч з талановитою інтелігентною людиною

В 1968 – 1971 роках я навчався в очній аспірантурі Всесоюзного НДІ цукрових буряків, де вивчав проблему використання матеріалів економічної оцінки земель для планування і прогнозування виробництва, незвичну на ті часи, оскільки панувало партійне гасло “Немає поганих земель, є погані хазяї!” Яке ж було має здивування, коли на одній із великих нарад в Міністерстві сільського господарства, яку вів тодішній заступник Міністра з наукової роботи Зубенко Володимир Федорович, у заключному слові він проголошував тверезі думки з цього приводу. Його виступ різко відрізнявся від крикливих псевдо-патріотичних виступів цілого ряду ораторів своєю виваженістю, коректністю, глибиною змісту, повною відсутністю критиканства на адресу окремих промовців – а це було характерним для тих часів.

Буквально через рік Володимира Федоровича було призначено директором нашого інституту, і цю подію позитивно сприйняв весь колектив, особливо молодь. Мій захист проходив уже на Вченій раді під його головуванням і проходив надто бурхливо і гостро. Досить сказати, що процедура захисту зайняла проти звичних 1,5 години аж цілих 4,5 години, спори по дисертації йшли ще й на другий день, а потім впродовж року.

ВАК її все таки затвердив, але була організована повторна комісія з представників ЦК КП України і Південного відділення ВАСГНІЛ, яка перевіряла викладені в ній рекомендації, що суперечили директивним принципам планування в СРСР. Та все обійшлося і справа не в цьому. Володимир Федорович всупереч існуючим на той час принципам відразу після захисту призначив мене на посаду старшого наукового співробітника, проминувши два ступеня – молодшого наукового і наукового працівника, а через 3 роки – на посаду крупного на той час відділу економіки, в якому працювало 24 спеціалісти. Ще більше здивування мало місце, коли буквально через 2 – 3 роки на відповідальних посадах в інституті і його мережі вже стояли переважно молоді, добре освічені, енергійні люди, схожі за стилем і методами роботи на свого директора. До речі, були випадки, коли старшими науковими працівниками і завідувачами ставали здібні спеціалісти, які взагалі не мали наукових ступенів. І це себе виправдало.

Ставка на молоді таланти дала свої плоди. З часом з таких висуванців вирости відомі вчені, доктори і кандидати наук, академіки. Сам Володимир Федорович, що прийшов на посаду в ступені кандидата наук, невдовзі став доктором наук, а згодом, дійсним членом (академіком) ВАСГНІЛ та дійсним членом (академіком) Української академії аграрних наук.

Потрібно відмітити, що Володимир Федорович був до мозку кісток державною людиною, вболівав за справу, був їй відданим і ідеально по-державному дисциплінованим. На його плечі звалилась величезна науково-виробнича система, яка відповідала за науково-технічний прогрес у величезній бурякоцукровій галузі колишнього Радянського Союзу. А це 3,7 млн. га посівів цукрових буряків, 322 цукрових заводи потужністю 762 тис. тонн переробки цукрових буряків на добу, 18 дослідно-селекційних установ, 12 елітних насінницьких господарств, 242 насінницьких радгоспи, 9 насінневих заводів, розміщених в 10 республіках. Плюс координація проблем буряківництва в країнах колишньої Східноєвропейської співдружності.

За часи керівництва Володимира Федоровича в галузі відбулися разючі зміни – тільки за 10 років валові збори цукрових буряків виросли на 25%, була повністю модернізована технологія вирощування і збирання цукрових буряків, освоєна селекція культури на чоловічо-стерильній основі, виведено цілий ряд нових гібридів, було повністю механізоване насінництво; із бурякових плантацій практично зникла ручна праця; виконувались крупні науково-технічні програми, цікаві проекти, складались 5-річні плани. Була реорганізована й сама система інституту – створене науково-виробниче об'єднання – НВО “Цукробуряк”, яке працювало на господарських договорах з виробництвом, були розширені площі земель дослідно-селекційних станцій і елітних господарств, практично на всіх станціях були споруджені тепличні комплекси, підвищені рівні заробітної плати керівникам, відстояна цілісність самої системи, яку рвали на частини окремі державні і місцеві бюрократи і яку вони все-таки розірвали в 90-роки ХХ століття. Але центральні органи влади високо оцінювали роль і внесок Володимира Федоровича в розвиток цієї структури. В ті роки Інститут було нагороджено Орденом Леніна за виведення сортів цукрових буряків і розробку технології їх вирощування, кілька разів перехідним червоним прапором ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР, ВЦРПС і ВЛКСМ, цілий ряд керівників і підрозділів преміювались, одержували ордени і медалі, кілька чоловік стали Героями Соціалістичної праці. Сам Володимир Федорович нагороджувався орденом Трудового Червоного прапора, почесною Грамотою Верховної Ради Української РСР, рядом медалей.

Володимир Федорович завжди дбав про людей і їх побут. Невдовзі після його призначення на пост директора був збудований новий центральний корпус Інституту із залом на 500 місць, зроблені ремонти і реконструкції службових приміщень в інституті і на станціях. Люди систематично отримували нові квартири. Саме на цьому предметі побуту найбільше страждало керівництво інституту – особливо директор і автор даних спогадів. Справа в тому, що невдовзі після закінчення аспірантури мене 12 років підряд обирали секретарем партійної організації інституту, і ми

удвох відповідали за справи в ньому, отже обоє разом одержували “пілюлі” від Райкому.

Так, “за порушення законодавства при розподілі квартир” директор отримав аж три догани із занесенням до облікової картки, секретар – на один строгач менше – дві. І це не дивлячись на те, що практично всі працівники були забезпечені квартирами, в першу чергу випускники аспірантури і молоді сім’ї.

В інституті завжди панував піднесений настрій, було багато молоді, розвивалася художня самодіяльність і спорт, санітарна дружина постійно займала призові місця в міських змаганнях, активно працювала Жіноча Рада, яка влаштовувала виставки власних кулінарних виробів, художніх картин, організувала дитячу кімнату, донорство.

На сцені інституту виступали видатні українські актори, письменники, поети, композитори, військові начальники, видатні вчені з інших наукових установ; проводилась нарада ООН з питань цукровиробництва і т.д. Ряд тодішніх соціологів навіть вивчали досвід колективу з трудового, патріотичного і естетичного виховання людей і відображали його в своїх дисертаціях.

Але не все було гладко. Партійна організація за тодішніми канонами була зобов’язана контролювати діяльність адміністрації і змушена була заслуховувати звіти директора, його заступників, інших відповідальних осіб як за роботу, так і за негарні вчинки. Окремі люди за це таїли образу, строчили анонімні листи, які ми потім відкрито обговорювали на зборах колективу, в результаті чого це ганебне явище також було ліквідовано.

Залишилося лише глибоке і щемливе почуття вдячності Володимиру Федоровичу за його людяність, лояльність, справедливу і адекватну оцінку і підтримку людей.

Він був видатною людиною свого часу і в складних обставинах проявляв мужність, чесність, повагу до людини і її духовного стану. Це був талант, обдарований природою, і в високій мірі інтелігент як в поведінці, так і в зовнішньому вигляді, в спілкуванні. Він дуже любив природу, любив пісні, сам гарно співав, декламував вірші, але все це було в стриманій манері, не на показ. Прояви його

безпосередності вражали, він міг вибачитись за любий дріб'язок, який на його думку когось міг образити.

Чого не міг сприйняти Володимир Федорович, так це обвальної розрухи, яка звалилась на бурякоцукровий комплекс на початку 90-х років минулого століття у вигляді анархічного псевдо-реформування і “прихватування”. Це вже була не його стихія. Людина честі, порядності, дисциплінованості, відданості державним інтересам і стовідсотковий колективіст, він не міг стати рвачем і ділягою. “Це не моє” – сказав він і наприкінці 1992 року пішов з посади. Як у воду дивився.

Він ще тривалий час працював у науці, зробив для неї багато корисного, організував інтродукцію культури стевії в сільськогосподарське виробництво, видав ряд фундаментальних праць з буряківництва.

Я вдячний долі за те, що понад 20 років працював пліч-опліч з такою видатною, талановитою, високоморальною, інтелігентною людиною.

*Лідія Костянтинівна,
перша дружина Володимира Федоровича, 1952 рік.*

1956 рік, Станція Драбів. Зліва направо – сидять: сини Віталій і Олександр, тесть К.С.Скарженівський, батько Ф.С.Зубенко; стоять: дружина Лідія Костянтинівна і сам Володимир Федорович.

1959 рік., с. Рождественське Драбівського району. Зліва на право: Ю.С.Литовченко, двоюрідний брат Володимира Федоровича, син Олександр, В.Ф.Зубенко, батько Ф.С.Зубенко, друзі.

Ремонт мотоцикла “ІЖ”, Син Олександр спостерігає і дає цінні поради ☺. с. Павлівщина, 1958 рік.

*Разом з двоюрідним братом М.С.Литовченком
1958 рік – вже майже кандидат наук!*

Є в'юни! 1958 рік, с. Павлівщина.

1959 рік, с.Рождественське Драбівського району. Разом з двоюрідними братами М.С.Литовченком (зліва) і Ю.С.Литовченком (справа).

*В.Ф.Зубенко з дружиною Лідією Константинівною,
Коростенський район, с. Грозине Житомирської області 1959 рік.*

*Перший службовий автомобіль - трофейний опель (з війни).
Бувало виходив з ладу. 1960 рік.*

Т.А.Скульська,
у минулому – старший науковий
співробітник лабораторії стевії ВНЦ і
ІЦБ УААН

Хвилюючі спогади про мого керівника Володимира Федоровича ЗУБЕНКА

В останній період свого життя Володимир Федорович Зубенко працював завідувачем лабораторії стевії, де тоді працювала і я на посаді наукового співробітника. Колектив у нас був переважно жіночий, і Володимир Федорович називав нас “мої дівчата”, що нам було дуже приємно, особливо зважаючи на те, що старші із “дівчат” вже мали онуків.

Володимир Федорович був дуже мудрим і вимогливим керівником. Він ніколи не нав’язував свої думки підлеглим, ніколи не вказував, що робити треба саме так, а не інакше, а, навпаки, завжди підтримував ініціативу, уважно вислуховував пропозиції, вносячи до них певні доповнення та корективи, допомагав вирішити те чи інше питання. І ми з багатьма питаннями йшли до нього, бо знали, що Володимир Федорович нас уважно вислухає і дасть цінну кваліфіковану пораду.

Маючи високий статус, академік В.Ф.Зубенко ставився до підлеглих з повагою і турботою, він цінував людей. Будучи людиною надзвичайно інтелігентною та витриманою, Володимир Федорович жодного разу не підвищив голос на когось із

співробітників, а зауваження робив у дуже тактовній формі. Завжди врівноважений, доброзичливий, уважний до співробітників, у відповідь він отримував загальну любов та повагу.

Майже всі “дівчата” були сімейними, мали чоловіків і дітей, тобто мали багато домашнього клопоту. Але якщо виникала потреба і Володимир Федорович пропонував залишитись після роботи або вийти у вихідний день, ніхто ніколи не відмовлявся .

В лабораторії були й важкі часи, коли ми місяцями не отримували зарплатню. Дехто подумував про звільнення, і людей не можна було за це засуджувати. Те, що ніхто з нас не звільнився, цілковита заслуга Володимира Федоровича. В цей скрутний період він підтримував і підбадьорював нас, запевняв, що скоро все налагодиться, все буде добре. Він, як ніхто, міг знайти правильні слова, щоб підняти настрій, повірити у те, що скоро все зміниться і настануть кращі часи, заряджав нас своїм оптимізмом, не давав упасти духом. І дійсно, позитивні зміни відбулись, а Володимир Федорович зберіг колектив лабораторії.

Не може бути так, щоб у людини все було добре і ніколи не було поганого настрою через самопочуття, побутових негараздів тощо. Але Володимир Федорович свій поганий настрій завжди залишав за межами лабораторії, і ми кожен день бачили перед собою доброзичливу позитивну людину, яка просто випромінювала енергію, і ця енергія спонукала нас віддавати всі сили, вміння та знання своїй роботі. Володимир Федорович себе на роботі не жалів, надаючи усім прекрасний приклад самовідданої праці, і ми цей приклад наслідували. Всі намагалися працювати якнайкраще не тому, що боялися отримати догану – ми хотіли, щоб Володимир Федорович пишався “своїми дівчатами”.

Я хочу розповісти кілька коротких історій із життя академіка В.Ф.Зубенка, кожна з яких певним чином розкриває риси характеру цієї надзвичайної людини.

ЗУБЕНКО – ХРЕЩЕНИЙ БАТЬКО ВІТЧИЗНЯНОЇ СТЕВІЇ

Словосполучення “хрещений батько“, якщо воно не пов’язане з релігійним обрядом, часто викликає асоціації з криміналом. Але ж і історія, яку я збираюсь розповісти, також певною мірою кримінальна. Але спочатку – невеликі пояснення.

Стевія (*Stevia rebaudiana* Bertoni) – рослина, яка в дикому стані росте в Південній Америці, в Парагваї. Цікава ця рослина тим, що її листя містить солодкі речовини неуглеводної природи (дитерпенові глікозиди), які у 350 – 400 разів солодші за цукор і можуть бути використані як цукрозамінники, що дуже актуально, наприклад, для хворих на цукровий діабет, людей із зайвою вагою тощо. У 1933 р. академік М.І.Вавілов із подорожі Центральною та Південною Америкою привіз до СРСР насіння стевії, але воно не зійшло і інтерес до рослини був втрачений на довгі роки.

Знову цією рослиною в Радянському Союзі зацікавились як джерелом заміни цукру на початку 80-х років минулого століття. Але тоді вже було зрозуміло, що треба привозити не насіння, а вегетативну форму. Саме це у 1984 р. і здійснив В.Ф.Зубенко, коли для наукових досліджень фактично контрабандою, тобто без офіційного оформлення, привіз її з Болгарії. Він привіз до СРСР і України дві рослини стевії, перед проходженням митного контролю сховавши їх під язиком. Звичайно, це не були повні рослини з коренем, стеблом, листям та плодами з насінням. Це були верхівки двох молодих пагонів з кількома дрібними листочками, які він одержав від місцевих науковців і віз спочатку у пробірці в кишені піджака. А чому контрабандою, тобто неофіційним шляхом – бо процедура оформлення карантинних, фіто санітарних документів у всіх країнах завжди займає немало часу і реально його вже не вистачало до закінчення його закордонного відрядження.

Володимир Федорович наражав себе на дуже велику небезпеку, і тим не менше допитливість науковця взяла гору над небезпекою і він ризикнув. Важко навіть уявити собі, що б могло статися, якби

митник якимось чином виявив ці контрабандні рослини! Зазвичай у митників дуже натреноване око, і в юрбі, що стоїть на митний контроль, вони за особливостями поведінки помічають людей, що нервують, тобто щось приховують. Не може бути, щоб Володимир Федорович не нервував. Але він зумів себе опанувати і нічим не видав своє хвилювання. Тому все обійшлося і надійно приховані рослини перетнули кордон і потрапили до лабораторій нашого інституту.

Багато років потому Володимир Федорович зі сміхом розповідав нам про те, який він вправний контрабандист.

-Та що там страшного? Вийняв рослинки із пробірки і сховав їх під язиком. Зціпив зуби, вирішив, що не буду розтуляти рота, а удаватиму з себе глухонімого, як Нікулін у “Діамантовій рuci”. Тільки й боявся, щоб раптом не чхнути або не кашлянути біля митника.

Володимир Федорович розповідав про це так, ніби це – якась звичайна справа: ну, злітав закордон, ну, вивіз для наукових досліджень контрабандою пару рослинки, то що тут такого? Тобто, в його розповіді небезпечна операція виглядала, як весела прогулянка, бо він був людиною скромною, і літера “я” для нього завжди стояла в самому кінці абетки.

Звичайно, ці розмови велись багато років потому, а у 80-ті роки навіть говорити про те, звідки стевія взялась в СРСР, було заборонено. Всі робили вигляд, наче рослина сама якимось дивним чином матеріалізувалась у дуже підходящому місці – в лабораторії культури тканин Інституту цукрових буряків.

Володимир Федорович прекрасно усвідомлював, що ні слави, ні визнання це ризиковане відрядження йому не принесе. Дійсно, в жодній публікації не згадується його прізвище в зв'язку з появою стевії в СРСР. Про те, що М.І.Вавілов привіз до СРСР насіння стевії, знають усі фахівці. Про те, що В.Ф.Зубенко привіз до СРСР рослини стевії, знають одиниці. Ті люди (науковці, фермери, пересічні громадяни), що зараз в багатьох країнах колишнього СРСР займаються вирощуванням стевії, або вживають її як заміник цукру, навряд чи задавалися питанням про те, як ця рослина потрапила до

їх країни. Не знають, в якій оригінальний спосіб вона була схована від митника, і що все почалося з двох маленьких рослин, які дали початок десяткам, а потім десяткам тисяч нових рослин. Це все стало можливим тільки завдяки Володимиру Федоровичу Зубенку, який подарував рослині нове життя – на території СРСР, України й багатьох інших країн, наприклад, В'єтнаму, і якого з повним правом можна назвати Хрещеним Батьком вітчизняної стевії.

ФЕНОМЕН ЗУБЕНКА

В той час Володимир Федорович був директором інституту, а я працювала молодшим науковим співробітником у складі біохімічної групи лабораторії культури тканин. Наша група займалась визначенням дитерпенових глікозидів у листі стевії методами рідинної хроматографії та лазерної денситометрії. Завдяки Володимиру Федоровичу лабораторія була обладнана найсучаснішими приладами іноземного виробництва. Визначення дитерпенових глікозидів – досить складний процес, що складається з декількох етапів. Останніми етапами є аналіз на приладах та обчислення за формулою. Прошу на це все звернути увагу, бо Володимир Федорович без усіляких приладів і складних формул визначав вміст дитерпенових глікозидів просто на смак! Йому було достатньо просто покуштувати листок, щоб сказати: “Тут близько 10%”. А потім покуштує інший: “А тут мало, не більше 5%”.

Ми були шоковані і до побаченого поставилися дуже скептично. Як таке може бути? В нас прилади, кожен з яких коштує десятки тисяч доларів, в нашій групі два лаборанти, два інженери, молодший науковий співробітник, керівник групи – старший науковий співробітник, кандидат наук! Група працює, не покладаючи рук, а результат ми можемо видати лише за декілька днів. А тут за дві секунди – готова відповідь! Звичайно, ми дуже засумнівалися, що таке взагалі можливо, і перевірили усе на своїх високоточних імпортних приладах. На наш превеликий подив результати співпали!

Ми заходилися й собі жувати листя, але окрім надзвичайно солодкого смаку нічого не відчували і ніякої різниці між зразками не бачили. Як це вдавалося Володимир Федоровичу, було і залишається загадкою, яку можна назвати “Феномен Зубенка”.

НА ДОСЛІДНІЙ ДІЛЯНЦІ

Ця історія трапилась років 20 тому, коли Володимир Федорович працював завідувачем лабораторії стевії. Був початок червня, і вже декілька днів стояла страшenna спека, а нам потрібно було висаджувати рослини стевії на дослідній ділянці в с. Борове Київської області. Чому ми не почекали трохи, доки спаде спека, я вже не пам’ятаю, але поїхали на посадку.

Зібралися на інститутському подвір’ї о сьомій ранку. Володимир Федорович приїхав на своїй машині. Загрузили в багажник приладдя і матеріали та й поїхали. Прибули на місце, дістали все з багажника, розпланували роботу, почали посадку. Володимир Федорович був поруч з нами, щось підказував, шуткував. Сонце припікало все дужче, працювати було надзвичайно важко, але ми всі так заглибились у процес посадки, що не помічали нічого навколо. Раптом Люда Поліщук голосно так питає: “А де це Володимир Федорович?” Ми розпрямили свої натруджені спini, роздивились навкруги – а й справді, немає ні Володимира Федоровича, ні його машини, а ніхто навіть не чув, як він поїхав. Стали думати, де ж це він подівся, чому нічого нам не сказав, але нічого не придумали і знов заглибились в роботу. Ми не знали і навіть не здогадувались, що Володимир Федорович готує нам приємний сюрприз. Ніхто не почув, як під’їхала машина, як грюкнули дверцята, почули тільки знайомий веселий голос: “Дівчата, а йдіть-но сюди!”

Підбігаємо і бачимо, що Володимир Федорович привіз нам морозиво і свіжі полуниці! Так от де він був! Поїхав десь у село, знайшов базар і крамницю, придбав оці смаколики, щоб порадувати своїх дівчат. Посеред тієї спеки, під таким палючим сонцем – не Борове, а чиста Сахара – морозиво і полуниці! Та це ж свято душі, іменини серця! Але, звичайно, найбільше нас вразили не морозиво

і полуниці (хоча вони виявилися ну просто супер якими смачними), а ті увага і турбота, які виявив до нас Володимир Федорович. Минуло 20 років, але теплі і приємні спогади про нього збереглися і залишаються з нами назавжди.

Але було б несправедливо змовчати про інший бік цієї історії. Я вже оповідала про те, що ми сильно потерпали від спеки. А Володимир Федорович на той час уже був літньою людиною. У мене просто серце кров'ю обливається, коли я подумаю про те, а як же важко було йому! А він іще й про сюрприз подбав! Зараз під час спекотної погоди по телевізору попереджають, що людям літнього віку не рекомендується виходити на вулицю. А отакі вояжі в машині без кондиціонера рекомендуються? А кількагодинне перебування в полі під пекучим сонцем? Питання риторичне.

Володимир Федорович міг би й не їхати з нами у те пекло. Нас міг би відвезти і привезти інститутський транспорт, а він би в цей час спокійно працював би у прохолодному кабінеті, не наражаючи на небезпеку своє здоров'я. Так міг би вчинити будь-хто інший, але не Володимир Федорович! Чому? Відповідь на це питання дала його дружина Таїсія Іванівна під час святкування в інституті 70-річчя Володимира Федоровича. Вже після урочистих зборів, під час бенкету вона виголошувала тост і в кінці сказала таке: "Володимир Федорович прекрасний батько і прекрасний чоловік, але робота для нього завжди була, є і буде на першому місці!"

ГЕНЕРАЛЬНЕ ПРИБИРАННЯ

Якось в робочому графіку ми знайшли більш-менш вільний проміжок часу і з ранку почали в лабораторії генеральне прибирання. Одягли старі халати, пов'язали голови хусточками, взяли до рук ганчірки та й заходились працювати. Все повичищали, повимивали, зайве повикидали. Працювали в поті чола, але ж ось і завершальний акорд – почали мити підлогу. Раптом до лабораторії заходить Володимир Федорович. І ось вам парадокс людської пам'яті: з того часу минуло не менш як два десятиріччя, багато чого

геть забулося, а ця картинка стоїть у мене перед очима так, наче це було сьогодні вранці. Отже, заходить Володимир Федорович. На ньому сорочка кремового кольору з коротким рукавом, світлі літні брюки в тон сорочки із шкіряним ременем, світлі літні модні черевики. А Володимир Федорович весь такий підтягнутий, елегантний, такий аристократичний! І ми стоїмо поруч, як опудала, в старих халатах, в хусточках і з ганчірками в руках.

- Дівчата, ви зробили генеральне прибирання?

- Так, уже закінчуємо.

- А, ну молодці – промовив Володимир Федорович і пішов.

Ми домили підлогу, повмивалися, переодяглися, причепурились і вийшли у коридор. А ж нам назустріч прямує Володимир Федорович і попри весь свій аристократизм несе в кожній руці по великому пакету із супермаркета і помітно, що пакети важкі. Ми підбігли, забрали в нього ті пакети і почули: - Дівчата, накривайте на стіл! А потім гукнете мене.

Занесли ми пакети до лабораторії, почали все з них виймати. А там не сир, ковбаска, огірочки. Хоча, якби там було тільки те, що я перелічила, ми все одно були б дуже вдячні і зворушені. А в тих пакетах і рибний балик, і м'ясний балик, м'ясо копчене, риба запечена, ковбаса така, ковбаса інша, пляшки з різними напоями та мінеральною водою і ще багато чого, я вже все не пам'ятаю, але враження було таке, що Володимир Федорович скупив половину супермаркету. Ось якою щедрою людиною він був!

До речі, хочу сказати ще й про таке. Якийсь інший керівник і не подумав би нас похвалити, а заходився б перевіряти, чи ретельно ми все прибрали, а якщо б десь виявив пил, то тріумфально пхнув би нас туди носом. А Володимир Федоровичу й на думку не спало щось перевіряти, він мерщій попрямував до супермаркету!

Але повернімося до тих пакетів. Ми їх розвантажуюмо, розуміємо, яких великих грошей це все коштує, і у всіх синхронно виникає і озвучується думка про те, що треба скинутись і відшкодувати Володимир Федоровичу хоча б частину витрат. І знову синхронно виникає і озвучується інша думка: Володимир Федорович грошей не візьме! Нізащо!

Дуже швидко накрили на стіл і покликали Володимира Федоровича. А він зайшов, такий усміхнений, видно, що в гарному гуморі. Ми таки спробували сказати щось про великі витрати і таке інше, але Володимир Федорович не дав нам і двох слів вимовити.

- Дівчата, щоб я такого більше не чув! Я дуже люблю робити людям приємне! Давайте краще святкувати!

Тож я не впевнена, чи хтось колись відмічав генеральне прибирання за таким королівським столом та ще й за рахунок керівника.

Не хочу, щоб склалось враження, ніби ми те тільки і робили, що святкували: генеральне прибирання, перша річниця генерального прибирання, друга річниця і т.д. Ні, ми напружено працювали, але декілька разів на рік, як і в інших лабораторіях та відділах інституту, збирались за святковим столом.

За святковим столом в неформальній обстановці Володимир Федорович завжди був душею компанії, бо був людиною дуже дотепною і з тонким почуттям гумору.

А якою він був життєрадісною людиною! Він любив, коли за столом шуткували, сміялись, розповідали якісь смішні випадки та анекдоти.

І сам багато шуткував, розповідав різні кумедні історії. Та ба, навіть історії серйозні він оповідав так, наче це якась весела пригода (досить згадати відрядження з привезеною контрабандною стевією). Та хтось інший, описуючи ці події, нагнав би такого страху на слухачів, розповідаючи, через які жахи йому довелось пройти, про страшенну небезпеку, підступність аборигенів, пильний пронизуючий погляд митника, про велич виконуємої місії і таке інше. А Володимир Федорович розповідав про це так, наче він в магазин за кефіром сходив.

На жаль, людська пам'ять сама обирає, що зберегти, а що – ні. То багато чого з цікавих розповідей Володимира Федоровича забулося, але є ще одна коротка історія, яку він любив розповідати. Розповідав і сміявся, хоча в ті часи йому, напевно, було не до сміху.

ЗУБЕНКО І ТОВАРИСТВО ТВЕРЕЗОСТІ

Ця історія відбулась за часів Горбачова. Країною ширилась антиалкогольна кампанія, в Криму вирубували виноградники, спиртне продавалось в обмеженій кількості в суворо регламентовані години дня. На підприємствах, в установах та інститутах співробітникам “пропонували” вступити до Товариства тверезості. Керівники різного рівня, комсомольці та члени партії, а також інші громадяни, які не хотіли собі зайвих проблем, до того Товариства вступали. Тобто, на папері вони були вже тверезники, але в реальному житті у їх стосунках з алкоголем нічого не змінювалось.

Володимир Федорович як директор інституту і член партії мав би першим вступити до того Товариства, надаючи позитивний приклад іншим співробітникам, чого від нього, напевно, і очікували в райкомі. Але Володимир Федорович не вступив туди ні першим, ні другим, ні десятим. Він взагалі не вступив до того Товариства, бо не вмів брехати і лицемірити. Його вчинок викликав справжнє обурення в райкомі партії. Володимира Федоровича викликали до райкому, вмовляли і соромили, говорили про те, що в Києві він єдиний директор інституту, який не вступив до Товариства. Який же він надає приклад молодому поколінню? Який же він комуніст, якщо не підтримує лінію партії? А ось останнє звинувачення було на той час дуже серйозним і навіть небезпечним. Звичайно, на кожен аргумент райкомівців у Володимира Федоровича був свій вагомий контраргумент, він вмів дати достойну відповідь і відстояти свою точку зору. Але нерви йому таки попсували.

- Як мене не вмовляли, як на мене не давили, а я до того Товариства так і не вступив! - сміявся Володимир Федорович.

Він досить часто любив згадувати цю історію. Напевне, дуже сильно давили, але він встояв!

Коли у Володимира Федоровича трапився інсульт – а він тоді вже дуже давно як не був директором інституту, а був лиш

завідувачем лабораторії – ця сумна новина облетіла весь інститут. Не можна було пройти коридором, щоб хтось не зупинив та не спитав про стан його здоров'я. В лабораторію приходили люди з інших відділів, мене просто на вулиці зупиняли співробітники з другого корпусу, з якими я навіть не була знайома. Всі просили передати Володимирі Федоровичу вітання і побажання найшвидшого одужання.

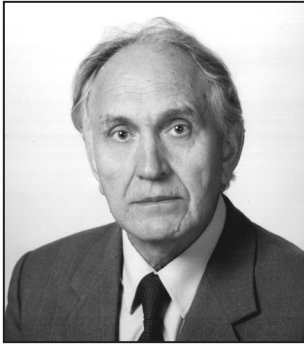
Як тільки Володимира Федоровича виписали з лікарні, він одразу почав керування лабораторією в телефонному режимі.

На той час в нашій лабораторії працював аспірант Володимира Федоровича Володя Завгородній. Зараз це вже Завгородній Володимир Миколайович, заступник декана агробіологічного факультету, доцент кафедри переробки сільськогосподарської продукції Національного університету біоресурсів і природокористування України. Володимир Федорович дуже переймався станом дисертації і Володя декілька разів їздив до нього додому, щоб отримати якісь вказівки та зауваження.

Як тільки Володимирі Федоровичу стало краще (він іще не одужав, а просто стало краще), він одразу вийшов на роботу, хоча лікарі застерігали, що треба берегтися, не напружуватись, якомога більше відпочивати. Та не така це була людина, щоб прислуховуватись до слухних порад лікарів. Володимир Федорович не міг жити без роботи, вона була сенсом його життя, саме їй він віддавав всі сили, вміння та знання.

На цьому у мене, мабуть, і все. Сподіваюся, що ці короткі історії додали теплих та живих штрихів до портрету академіка Володимира Федоровича Зубенка, видатного вченого, мудрого керівника, людини цілеспрямованої і непохитної, але разом з тим доброї, чесною, справедливою, відкритою і такою життєрадісною!

Я не буду говорити “мені пощастило”, бо цю фразу вживають так часто, що вона вже втратила свій сенс. Я скажу так: доля зробила мені щедрий подарунок, надавши змогу працювати поруч з такою видатною людиною, як Володимир Федорович Зубенко.

Н.Г.Гізбулін,
член-кореспондент НААН України,
доктор сільськогосподарських наук,
професор, радник дирекції ІБКіЦБ
НААН, у минулому – вчений секретар
інституту

Мистецтво керівництва великим колективом науковців

Без перебільшення можу сказати, що у піввіковій моїй науковій діяльності мені пощастило: працював в інституті, яким керували вчені, відомі у світі, навчені життєвим та професійним досвідом. Одним з них був Зубенко Володимир Федорович, який очолював роботу великого колективу співробітників колишнього Всесоюзного ордена Леніна інституту цукрових буряків, а нині Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України.

Прийшовши у 1971 році в цю наукову установу на посаду директора, В.Ф.Зубенко, кандидат сільськогосподарських наук, вже маючи великий досвід керівної роботи (починаючи від посади директора дослідної станції, закінчуючи посадою заступника міністра сільського господарства УРСР), одразу приступив до удосконалення його структури, розставлення наукових кадрів у штатному розписі у зв'язку з переглядом тематики наукових досліджень.

Вважаю, що йому вдалося забезпечити відповідний рівень культури управління колективом наукових кадрів, що в подальшому позитивно відобразилося як на досягненнях в наукових дослідженнях колективу, так і у виробничій діяльності

інституту і його широкої мережі дослідно-селекційних станцій, дослідних господарств.

Мені запам'яталися особисті якості В.Ф.Зубенка як керівника, і ось деякі з них. Прийшовши до інституту на посаду його директора, за короткий термін запам'ятав і звертався до співробітників за їх іменами і по-батькові. Ніколи не підвищував тон в розмові із співробітником, якщо навіть той в чомусь провинився. Давав завдання підлеглим у ввічливій формі.

Не захоплювався частими нарадами. Коли він їх проводив, старався самому не брати участі в дискусіях, давав можливість говорити іншим. Свою особисту думку висловлював у кінці наради.

Велику увагу Володимир Федорович приділяв роботі Вченої ради інституту як одному з методів управління науково-дослідним процесом. За його директорства вперше було організоване проведення щорічного розширеного виїзного засідання Вченої ради інституту на базі однієї з дослідно-селекційних станцій за участю керівників станцій і дослідних господарств системи інституту, а також завідувачів науковими підрозділами цих установ. Засідання Вченої ради проводились після попереднього ознайомлення з польовими дослідями в натурі, де розглядалося питання про хід виконання тематичного плану науково-дослідних робіт на відповідний рік.

Директор був не кабінетним працівником. Його часто можна було бачити на полях насінницьких та бурякосійних господарств України, а також на дослідних ділянках наукових установ системи інституту.

За 22 роки керівної діяльності Володимира Федоровича були досягнуті великі успіхи. Приведу найбільш вагомі з них:

- з метою прискореного та широкомасштабного впровадження у виробництво наукових розробок було створене Науково-виробниче об'єднання – НВО «Цукробуряк», генеральним директором якого був В.Ф.Зубенко;

- в інституті була організована і оснащена найсучаснішим обладнанням лабораторія культури тканин та клітинної інженерії;

– була посилена селекційна робота зі створення гібридів цукрових буряків на основі цитоплазматичної чоловічої стерильності, було створено і впроваджено у виробництво перший вітчизняний гібрид на ЦЧС основі “Ювілейний”;

– значний обсяг науково-дослідних робіт в інституті проводився на основі замовлень-завдань (проблем) МСГ СРСР, керівники яких були затверджені заступником міністра цього відомства, що забезпечило рішення найважливіших проблем у галузі буряківництва;

– при інституті був створений Всесоюзний селекційний центр з цукрових буряків, спочатку його очолював В.Ф.Зубенко, в подальшому цю роботу здійснював І.Я.Балков, була прийнята програма селекційних робіт на гетерозис;

– ВНІЦ як головна організація успішно координував протягом ряду років науково-дослідну роботу країн Східної Європи (Ради Економічної Взаємодопомоги – РЕВ) із селекції однонасінних цукрових буряків, що підняло на новий рівень престиж інституту у світовому масштабі;

– було організоване великомасштабне виробництво насіння вітчизняних сортів і гібридів цукрових буряків, що дозволило задовольнити повну потребу у посівному матеріалі цієї культури бурякосійних господарств СРСР;

– В.Ф.Зубенком була підтримана ідея директора Ялтушківської дослідно-селекційної станції М.В.Роїка про необхідність розробки програми селекційних робіт з цукрових буряків Бетаінтеркрос, і для участі в цій програмі запросити провідні закордонні селекційно-насінницькі фірми;

– за ініціативою В.Ф.Зубенка була проведена інтродукція і почата у ВНІЦ науково-дослідна робота над введенням в культуру стевії (дволистника солодкого). Була створена лабораторія стевії (природних цукрозамінників) зі створення сортів та розробки технології вирощування цієї культури.

– ним була приділена значна увага удосконаленню наукової документації, а також пропаганді досягнень науки. Так, щорічні звіти про результати НДР тиражували на ротапринті і висилали

десяткам наукових установ-виконавців та співвиконавців. У той же час було припинено видання щорічних “Висновків науково-дослідних робіт” (де друкувалися статті, які були написані лише на основі позитивних результатів). Замість них було збільшене видання тематичних збірників за результатами усіх завершених багаторічних досліджень, у тому числі тих, що завершилися негативним результатом. Усе це забезпечувало усунення дублювання НДР і сприяло прискоренню впровадження результатів досліджень у практику

Достоїнство робіт В.Ф.Зубенка як вченого є не тільки в тому, що він вніс великий вклад в науку, але й у тому, що підготував і залишив після себе наукову школу. Крім того, йдучи з посту директора інституту, він запропонував кандидатуру М.В.Роїка на цю посаду, що свідчить про те, що він у підборі наукових кадрів не помилявся.

В цілому Зубенко Володимир Федорович залишив добрий слід у житті як крупний організатор у науці, по ньому буде ходити ще ряд поколінь вчених і ніколи цей слід не зітреється.

Журба агронома. Не зійшло...1960 рік. В.Ф.Зубенко - другий зліва.

Батько навчив Володимира Федоровича любити і насаджувати сади. с. Павлівщина 1960 рік.

*Льон на Житомирщині гарно росте.
Обласна дослідна станція, 1961 рік.*

*У селі і кандидату наук можуть «звіздка забити»! Володимир Федорович з Ю.С.Литовченком та батьком Федором Савичем.
с. Рождественське, 1961 рік.*

*Житомирський сільськогосподарський інститут, Голова
Державної комісії В.Ф.Зубенко - справа, 1962 рік.*

*На Всесоюзній нараді з питань сільського господарства.
Ленінград, 1963 рік. В.Ф.Зубенко - справа.*

*Друга дружина Володимира
Федоровича Таїсія Іванівна,
1964 рік.*

*Батько В.Ф.Зубенка Федір
Савич, 1968 рік.*

Перший виступ по телебаченню. Ще чорно-білому. 1968 рік.

Д.Д.Сігарьова,
член-кореспондент НААН України,
доктор біологічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
головний науковий співробітник
Інституту захисту рослин НААН

Про Володимира Федоровича ЗУБЕНКА, академіка ВАСГНІЛ і УААН, Людину і Керівника, що була на моєму життєвому шляху

Володимир Федорович Зубенко !

Не багато таких людей, як ця проста, скромна і надзвичайно розумна особистість, зустрічала я в моєму житті. Вперше я зустрілася з ним, коли навчалася в аспірантурі Інституту зоології АН УРСР, ще у 1968 році. Володимир Федорович тоді обіймав посаду заступника міністра сільського господарства республіки з питань сільськогосподарської науки.

Хоч питання вивчення нематодних хвороб сільськогосподарських рослин, якими я цікавилася, на той час в УРСР знаходилися в зачатковому стані, Володимир Федорович жваво зацікавився цією проблемою, побачив перспективність її вивчення. Він рекомендував мені провести дослідження в його багаторічних стаціонарних дослідах по сівозмінах Полісся, які він проводив на Житомирській обласній сільськогосподарській дослідній станції в Коростенському районі. За його підтримки на станції мені, молодій дівчині, були створені всі умови, необхідні для наукових досліджень. А вони вимагали тоді інколи цілодобових лабораторних робіт і забезпечення транспортом

для поїздки на поля (інколи цим транспортним засобом, що мені надавала станція, був комбайн).

Хто навчався в аспірантурі, той знає, наскільки важливим для аспіранта є вдалий вибір тематики і створення необхідних умов для проведення наукових досліджень. Я такі можливості отримала завдяки Володимиру Федоровичу, у якого таких аспірантів, як я, яким він допомагав і усіляко сприяв, хоч вони і не були особисто його аспірантами, на той час було чимало.

Пройшло багато років, але я й сьогодні думаю, що мої перші кроки в науці стали вдалими завдяки саме доброзичливій, безкорисній допомозі Володимира Федоровича.

В результаті я встигла за 3 роки завершити дослідження, написати кандидатську дисертацію і у 1970 році успішно захистила її. Тему її “Фауна нематоди льону і роль попередників у її формуванні” була запропонована мені Володимиром Федоровичем, хоч я була, як я вже зазначила, не його аспіранткою. Він же створив мені умови для виконання цієї наукової роботи. Дякую Вам, Володимире Федоровичу, за все! Я все це пам’ятаю і пам’ятатиму завжди.

Після захисту дисертації я, будучи всього лиш кандидатом наук і молодшим науковим співробітником, декілька раз виступала на відділенні Південного Відділення ВАСГНІЛ. І шляхом докладання неймовірних зусиль я добилася рішення щодо створення лабораторій нематодології у трьох НДІ, а саме: у ВНІЦ, Інституті захисту рослин і у Інституті землеробства.

Пізніше, у 1974 році, я прийшла працювати у ВНІЦ, куди мене запросив Володимир Федорович Зубенко, який на той час вже був його директором. І я про це жодного разу не пожалкувала, хоча цей 18-літній період мого життя не можна назвати одним із найлегших. Скоріше, навпаки. Бо труднощів – не наукових, а зовсім іншої природи – було дуже багато і для мене, і для Володимира Федоровича. Але його дружню підтримку я відчувала завжди. А вона часто бувала такою необхідною! Особливо, наприклад,

---

коли стало питання про захист моєї докторської дисертації. Бо в нашій науці в ті часи, на жаль, часто зустрічалися люди, які не могли спокійно сприймати успіх іншого. Тому знову разом із Володимиром Федоровичем довелося долати ці труднощі зовсім не наукового характеру. І у 1990 році я успішно захистила докторську дисертацію на тему “Комплекси фітонематод основних польових культур бурякових сівозмін”. Отак я і стала одним із молодих докторів наук, яких у керованому В.Ф.Зубенком інституті ставало все більше і більше. Постійна увага до здібної молоді, створення необхідних умов для проведення наукових досліджень, доброзичливість і навіть сердечність – ось ті компоненти його особистості, які робили Володимира Федоровича неоціненним керівником науково-дослідного інституту.

У 1991 році мені довелося залишити Інститут цукрових буряків у зв’язку з переходом на роботу до Інституту захисту рослин завідувачем лабораторії. Це був вимушений крок, бо мені запропонували таку посаду і таке фінансування моїх наукових досліджень, що для мене відкривалися зовсім нові, на багато більші можливості. І я на новому місці роботи могла принести на багато більше користі – що потім і відбулося – і сільськогосподарській науці, і практиці виробництва. Я добре пам’ятаю, що коли зайшла до кабінету Володимира Федоровича, щоб повідомити його про це, то побачила на його очах сльози і почула запитання:

– А це не зрада, Діно Дмитрівно? Чи варто залишати інститут, який за багато років став рідним?

– Так, дорогий Володимире Федоровичу. Я розумію таке Ваше питання. Але, але, але...

Озираючись на своє життя з відстані прожитих років, я можу сказати, що таких Людей з великої літери, як Ви, і таких Керівників я зустрічала дуже рідко. Думаю, що такої ж думки будуть всі, кому пощастило з Вами працювати.

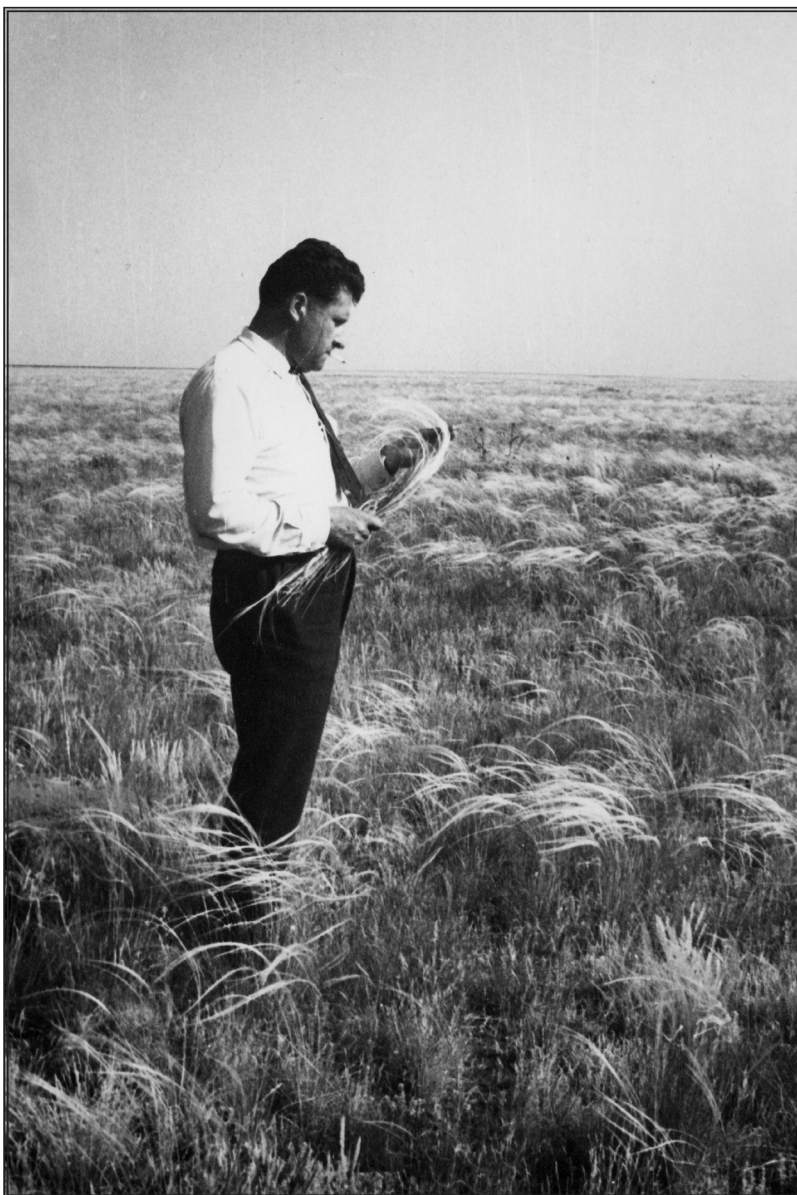
Проїшли роки. Якимось відбувалися Загальні Збори Української академії аграрних наук. Я зайшла до зали, побачила, що поруч із

Володимиром Федоровичем є вільне місце і сіла біля нього. “Що, Діно Дмитрівно, а тягне все-таки додому?” – спитав з приязною, доброю посмішкою він. “А таки тягне, Володимир Федоровичу” – відповіла я.

Лише протягом останніх 5 років я видала 6 великих монографій. Фактично створила іще один напрям у вітчизняній науці захисту рослин – Нематодологію. До цього крім напряму боротьби з бур’янами фактично існували фітопатологія (найбільш ґрунтовні засади створив академік В.Ф.Пересипкін) і ентомологія (великий внесок тут зробив академік В.П.Федоренко, нині Президент Українського ентомологічного товариства).

Видала підручник для ВНЗ “Сільськогосподарська нематодологія”. І ці мої досягнення, і що я стала членом-кореспондентом УААН а потім НААН України, все це має місце значною мірою завдяки тому, що на моєму життєвому шляху була така Людина і Керівник, як академік ВАСГНІЛ і УААН, доктор наук, професор Володимир Федорович Зубенко.

Заповідна зона «Дикий степ». Заступник Міністра В.Ф.Зубенко доклав багато зусиль для збереження і розвитку Державного Заповідника «Асканія – Нова». 1969 рік.

*З батьком Федором Савичем і мамою Ориною Кіндратівною.
с. Павлівщина, 1972 рік.*

*Мама Володимира Федоровича Орина Кіндратівна з правнучкою
Ладюю. с. Рождественське Драбівського району, 1973 рік.*

Разом з М.П.Литовченко і двоюрідними племінниками Віталієм і Іриною. с. Грозине Коростенського району, 1975 рік.

Засідання Вченої ради ВНЦ під головуванням Володимира Федоровича у кабінеті директора, 1978 рік.

Радянська делегація у Берліні, 1974 рік В.Ф.Зубенко - другий справа, зліва від нього - І.Я.Балков і місцева перекладачка.

Директор В.Ф.Зубенко дуже зміцнив зв'язок ВНІЦ у ланцюгу “наука – виробництво”. На фото – на буряковій плантації Двічі Героя Соціалістичної Праці, славнозвісної в СРСР ланкової колгоспу ім. XXII з'їзду КПРС Євгенії Долинюк (друга зліва). Біля Володимира Федоровича – керівництво колгоспу і району, крайній зліва – О.О.Султанський. Тернопільська обл., Борщівський район, 1981 рік.

Приймання звітів про виконанні НДР. Директору, здається, вже все зрозуміло! ВНІЦ, 1984 рік.

В.А.Доронін,
доктор сільськогосподарських наук,
професор, завідувач лабораторії
насіннезнавства та насінництва буряків і
біоенергетичних культур

Мої спогади про академіка Володимира Федоровича ЗУБЕНКА

У 1980 році я поступив на очну форму навчання до аспірантури Всесоюзного інституту цукрових буряків (ВНІЦ), директором якого був доктор сільськогосподарських наук, професор, а незабаром і академік Володимир Федорович Зубенко. Звичайно за навчання в аспірантурі мені не приходилося безпосередньо контактувати з директором. Я аспірант, а В.Ф.Зубенко директор – величина. І було враження аж до закінчення аспірантури, що директор аспірантів не знає. Але я помилявся аж до моменту розподілу аспірантів, що закінчили аспірантуру, на роботу. Згадую, йшло засідання Вченої ради, я чекав його закінчення, щоб зі своїм керівником Островським Леонідом Леонідовичем зайти до директора по питанню мого направлення на роботу. Вийшов Володимир Федорович, привітався, дав указівку секретарю і повернувся в кабінет, де йшло засідання. Зі слів Леоніда Леонідовича, Володимир Федорович зайшов до кабінету, перервав засідання Вченої ради і спитав, куди будемо направляти на роботу Дороніна. І сам дав відповідь на своє запитання: “Нехай попрацює в Умані на Селекційно-генетичній станції, а згодом я його переведу до Інституту”. Виходить, він знав мене в лице і за прізвищем, а я ж був всього лише аспірантом в інституті де працювало до 700 чоловік.

У 1986 році Володимир Федорович додержався свого слова і за переводом призначив мене молодшим науковим співробітником лабораторії насінництва Інституту.

Володимир Федорович цінував і піклувався за співробітників Інституту і, особливо, за молодих. Після захисту мною дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук та отримання диплома в 1986 році з ініціативи мого наукового керівника Л.Л.Островського та за підтримки Володимира Федоровича я був переведений на посаду старшого наукового співробітника. Оскільки ця посада виборна, був оголошений конкурс. Крім моєї було подано ще декілька заяв. Таємним голосування членів Вченої ради вирішувалося, хто буде обраний на посаду старшого наукового співробітника. Перед голосуванням Володимир Федорович, після оголошення мого прізвища вченим секретарем, сказав:

– Прошу зауважити, що Доронін В.А. – наш випускник, наш вихованець, тому прошу підтримати його кандидатуру. Всі члени Вченої ради одноставно проголосували за мою кандидатуру. Цей факт свідчить, що Володимир Федорович користувався величезним авторитетом серед співробітників Інституту. Адже можна було проголосувати і проти, голосування ж таємне, але ні, всі прислухалися до думки директора.

У кінці 1992 року звільнилася посада завідуючого лабораторією насіннезнавства та стандартизації. Мене викликав В.Ф.Зубенко (через секретаря) і після тривалого монологу про важливість насіннезнавства цукрових буряків запропонував мені зайняти цю посаду. Він сказав:

– Ми порадилися і вирішили призначити Вас на посаду завідувача лабораторією.

Я набрався смілості і запитав:

– Володимире Федоровичу, а з ким Ви радилися?

– Як з ким? – і він перерахував всіх своїх заступників.

Я запитав, чи можна мені порадитися зі своїм завідувачем лабораторією. На що Володимир Федорович відповів:

– Можна, але я сьогодні підписую наказ про призначення Вас завідувачем лабораторією.

Так я і став завідувачем, самим молодим в Інституті.

Ці миттєвості моїх контактів з Володимиром Федоровичем свідчать, що це була Людина, як кажуть, “з великої літери”. Він мав виключну пам’ять, цінив і піклувався за співробітників, незалежно, науковець це чи аспірант, характеризувався своєю дипломатією, вміло і на перспективу підбирав кадри.

Формування моєї особистості як вченого проходило під керівництвом доктора сільськогосподарських наук, професора, академіка В.Ф.Зубенка, за що я йому вдячний. Дякуючи Володимиру Федоровичу та за підтримки Леоніда Леонідовича я став науковцем, доктором наук, професором.

1984 рік. На дослідній буряковій плантації разом з іноземними партнерами. Не відразу вони розуміють всі тонкощі...

1985 рік. Директор ВНІЦ В.Ф.Зубенко на загальних зборах одержує від Міністра сільського господарства СРСР В.К.Месяца високу нагороду – Перехідний Червоний Прапор за перемогу у змаганні наукових колективів СРСР.

Загальні збори колективу. Директор доповідає про підсумки роботи Інституту в 1984 році.

Лабораторія сівозмін ВНІЦ разом зі своїм завідувачем В.Ф.Зубенком, 1986 рік.

В.Т.Саблук,
доктор сільськогосподарських наук,
професор, завідувач відділу
фітопатології і ентомології ІБКіЦБ
НААН

Беззаперечний авторитет

Таким для мене був і залишиться назавжди Володимир Федорович Зубенко, з яким я працював упродовж 10 років.

На долю колективу, який я очолював, випала можливість реалізувати мрію ентомологів багатьох поколінь – забезпечити захист сходів буряків цукрових від довгоносиків – звичайного, сірого, чорного та інших шкідників способом внутрішньої токсикації молодих рослин інсектицидами системної дії. Нам це вдалось і одну з головних ролей у цьому відіграв В.Ф.Зубенко, який як керівник установи передав її реалізацію у наші руки і лише цікавився, як у нас ідуть справи з впровадження цього заходу у виробництво, не намагаючись втручатися і давати якісь поради чи вказівки. Така довіра директора сприяла успіху нашої роботи, ми намагались не допускати помилок, які могли б бути фатальними, адже справа торкалася токсичного продукту підвищеної небезпеки, але ефективного проти фітофагів.

В.Ф.Зубенко у спілкуванні з людьми умів вислухати кожного, проявляючи повагу до всіх, ніколи не підвищував голос і не перебивав виступаючого, що свідчило про його культуру як людини і як керівника.

У своїх виступах він демонстрував обґрунтованість і масштабність, ніколи не замикався на дрібницях, другорядних

проблемах, вирішенням яких займались його заступники чи керівники підрозділів. Очолюючи потужну структуру, яка об'єднувала крім інституту багато дослідно-селекційних станцій і елітно-насінницьких господарств, Володимир Федорович завжди знаходив час для спілкування з людьми, і його присутність визначала рівень любого зібрання.

У нас є чимало спільних публікацій, у тому числі декілька монографій, при підготовці яких Володимир Федорович визначав їх структуру і напрям. Він звертав особливу увагу на науковий рівень своїх і наших спільних публікацій, і тому вони й донині позитивно сприймаються тими, хто цікавиться селекцією цукрових буряків та технологією їх вирощування.

Світла пам'ять про Зубенка Володимира Федоровича надовго залишиться у свідомості людей, які з ним працювали і спільно вирішували поставлені перед колективом задачі.

*Інспекція дослідних насінників цукрових буряків. Зліва направо:
В.Т.Саблук, В.Ф.Зубенко, Л.Л.Островський, 1988 рік.*

В.М.Балан,
доктор сільськогосподарських
наук, професор, головний науковий
співробітник ІБКіЦБ НААН

**Мої спогади про Володимира Федоровича
ЗУБЕНКА, академіка і непересічну людину,
талановитого вченого і керівника
наукового колективу**

Я прийшов на роботу до ВНІЦ у 1967 р. після закінчення Української сільгоспакадемії. Кандидатську дисертацію захистив у 1971 році. А з Володимиром Федоровичем познайомився вже у 1972 році, коли він був призначений директором інституту. Як він включився в роботу, Міністерство сільського господарства СРСР дало інституту 11 стратегічних завдань. Керівником виконання одного із цих завдань, а саме – визначити в СРСР сприятливі зони і дати їх академічне обґрунтування для вирощування щорічно 500 – 600ц насіння цукрового буряку висадковим способом – був призначений я. Хоча я тоді працював на посаді всього лиш молодшого наукового співробітника. Ще 500 – 600 ц насіння потрібно було вирощувати безвисадковим способом – за це відповідав вже Н.Г.Гізбулін (разом мало вирощуватися що року 1 – 1,2 млн. ц насіння для бурякосійних господарств Радянського Союзу). Були також окремі завдання Інституту по селекції, по механізації, по обробітку ґрунту, по технологіям, по захисту рослин і іншим важливим напрямам. Призначало мене союзне

Міністерство сільського господарства за поданням Володимира Федоровича. Коли я поїхав у Москву до міністерства, і заступник міністра дізнався, що я всього лиш молодший науковий, він був обурений і відразу зателефонував Зубенку:

– Кого ти мені прислав для призначення керівником виконання Державного завдання?!

Але Володимир Федорович мене як керівника цього завдання відстояв.

Володимир Федорович завжди чим міг допомагав і сприяв мені й багатьом іншим співробітникам не лише по роботі, а й по вирішенню інших питань. Наприклад, я дуже вдячний, що він допоміг мені одержати машину, бо тоді легкові автомобілі вільно купити було не можливо, їх виділяли на організації і претендентів було на багато більше, ніж виділяли машин.

А одного разу стався такий доволі гумористичний випадок, який свідчить про простоту Володимира Федоровича у спілкуванні зі співробітниками. Коли документи Володимира Федоровича потрібно було везти у ВАСГНІЛ на вибори академіка, заступник директора нашого інституту С.П.Погребняк доручив це мені. Виписали мені командировку. А квитків же на Москву в касах вокзалу у ті часи купити не можна було просто так, особливо сьогодні-на-сьогодні. Пішли ми до провідників і він з однією домовився, щоб взяла мене, але вона сказала, що до Хутора Михайлівського буду їхати, стоячи у тамбурі, а потім вже хтось має вийти і вона мене посадить на його місце. Так я і їхав у тамбурі спочатку. Але з документами Володимира Федоровича був у ВАСГНІЛ на 8.00 і мені сказали, що якби хоч на годину пізніше привіз би, то не встигнув би Володимир Федорович подати свої документи на ці вибори... Коли я повернувся у Київ, кажу Станіславу Платоновичу:

– Нехай Зубенко виставляє нам пляшку за те, що ми в такому цейтноті встигнули справу зробити – підготувати, відвезти і подати його документи.

Ну, правду потрібно сказати, що Володимир Федорович таки виставив нам могорича. Довго ми в трьох іще згадували і сміялися з цієї історії, як я їхав у Москву з документами у тамбурі вагону.

Володимир Федорович призначав мене виконуючим обов'язки вченого секретаря інституту і завжди підтримував мою роботу, мої плани і ініціативи. Ми готували на Вчену раду для затвердження схеми дослідів, де плануємо їх закладати – чи на Ялтушківській станції, чи там на Веселому Подолі, а вже Вчена Рада під керівництвом Володимира Федоровича їх затверджувала разом з фінансовим планом, на відрядження і на все інше необхідне виділяла нам фінансування. Під час директорства Володимира Федоровича ми продавали насіння цукрового буряку для багатьох республік – це і Прибалтійські республіки, і Білорусія, РСФСР, Молдавія, Казахстан і інші. І всі 11 завдань Міністерства сільського господарства СРСР, про які я вже згадував раніше, нашим інститутом були успішно виконані.

Іще важливо, що він добудував центральний корпус нашого інституту і в тому числі велику актову залу на 500 місць. У цій залі потім дуже часто проводилися республіканські і всесоюзні наради, наукові конференції і семінари, навчання буряководів СРСР, а інколи і заходи на рівні Ради Економічної Взаємодопомоги країн Східної Європи. В інституті будувалося житло для співробітників, добре були відремонтовані корпуси, у тому числі на дослідних станціях.

У ті часи існування Радянського Союзу він завжди персонально брав участь і очолював колектив інституту на обов'язкових тоді для всіх великих державних установ щорічних демонстраціях – жовтневій і першотравневій. Навіть коли був дощ і холод він завжди був з колективом. А також завжди брав участь у суботниках разом зі своєю лабораторією сівозмін, якою він керував.

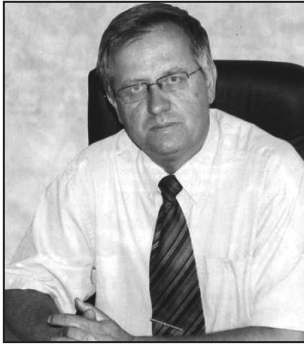
Коли Володимир Федорович привів М.В.Роїка на свою посаду, то сам іще більш активно зайнявся стевією, яку в інституті вивчали

і вирощували з початку 80-х років. І першу в Україні дисертацію по стевії захистив аспірант В.Ф.Зубенка С.В.Роговський. В Україні вирощували в цілому до 20 га стевії у різних зонах – і в центрі, і в Криму, і у Львівській і Київській областях, тобто у Західному Лісостепу, Центральному Лісостепу і в Північному Степу. Нещодавно у Сільських Вістях вийшла велика стаття про Володимира Федоровича, і там дуже добре написано про досягнення і Володимира Федоровича, і нашого інституту під його керівництвом, а також про серйозні успіхи у дослідженні, селекції і інтродукції стевії у сільське господарство України і інших республік Союзу РСР.

*Дослідна плантація стевії у м. Мукачеве
Закарпатської області, 1988 рік*

Я.П.Цвей,
доктор сільськогосподарських
наук, професор, завідувач відділу
агроєкомоніторингу і проблем
землеробства ІБКіЦБ НААН

Академічне керівництво наукою в системі буряківництва

З приходом у 1972 році Володимира Федоровича Зубенка на посаду директора Всесоюзного інституту цукрових буряків, відділ землеробства розширив свої прикладні і фундаментальні дослідження. Були закладені нові стаціонарні досліди на Білоцерківській, Уладово-Люлинецькій, Весело-Подільській ДСС, Ялтушківській ДСС. На цих стаціонарах широко вивчали ефективність ланок сівозмін і їх вплив на урожайність зернових культур та цукрових буряків, можливий ступінь насичення сівозмін просапними і зерновими культурами. Був закладений стаціонарний дослід на Весело-Подільській ДСС по ефективності короткоротаційних сівозмін у залежності від системи удобрення і системи обробітку ґрунту, а також стаціонарні досліди, які включали систему комбінованого та плоскорізного обробітку ґрунту. Останнє дало можливість вступити у наукову полеміку з професором М.К.Шиколою по ефективності плоскорізного, мілкового обробітку ґрунту у сівозміні і безпосередньо під цукрові буряки.

Дослідження інституту по системі землеробства сприяли виробленню рекомендацій для всієї Лісостепової зони України, зони Полісся і Степу, бурякосійних областей Білорусії, Російської

Федерації, Литви, Латвії, Узбекистану, Киргизії по системі ведення сівозмін, обробітку ґрунту, захисту посівів від хвороб та бур'янів.

В.Ф.Зубенко згуртував у відділі землеробства і на дослідних станціях провідних вчених, які успішно розвивали дослідження як по системі землеробства, так і по агротехніці вирощування цукрових буряків. З розумінням віднісся до досліджень з N¹⁵ Петра Миколайовича Шияна, які носили фундаментальний характер, у вивченні трансформації азоту у системі “ґрунт – рослина”. На основі проведених досліджень П.М.Шияном була захищена докторська дисертація. Широкі дослідження по системі обробітку ґрунту і ведення сівозмін лягли в основу докторської дисертації В.М.Якименка. Результати досліджень відділу друкувалися в фундаментальних наукових виданнях, таких як Вісник аграрної науки, Агрохімія, Почвоведение та неодноразово були представлені на конференціях.

У 2004 році я брав участь у науковій конференції, присвяченій сторіччю з дня народження професора С.А.Воробйова у Москві у Тимірязевській сільськогосподарській академії. Мені на цій конференції довелося зустрітися і поспілкуватися з академіком ВАСГНІЛ і РАСГН О.М.Ликовим. Приємно було почути, як він високо оцінює і з яким натхненням говорить про значний науковий вклад у розвиток аграрної науки як самого академіка В.Ф.Зубенка, так і вцілому вчених Інституту під його керівництвом.

На трибуні розширеної Вченої ради Інституту, 1985 рік.

М.А.Бобро,
член-кореспондент НААН України,
доктор сільськогосподарських наук,
професор кафедри рослинництва
Харківського НАУ ім. В.В.Докучаєва

Фундатор стратегічного напрямку розвитку цукробурякового виробництва держави

Ім'я Володимира Федоровича Зубенка золотими літерами виکارбуване в історії аграрної науки.

Становлення особистості Володимира Зубенка розпочалося в складних умовах повоєнних років. Після закінчення Київського сільськогосподарського інституту й аспірантури в Українському науково-дослідному інституті землеробства він працював директором дослідного поля у Любарському районі Житомирської області, а згодом – на посаді директора Житомирської обласної державної сільськогосподарської станції.

З 1965 року В.Ф.Зубенка призначають начальником Главку сільськогосподарської науки, а з 1968 року – заступником Міністра сільського господарства УРСР.

Упродовж довгого часу, майже чверть століття він очолював Всесоюзний науково-дослідний інститут цукрових буряків – ВНІЦ. Саме на посаді директора своєрідного флагмана вітчизняного буряківництва найбільш повно розкрився талант видатного дослідника, керівника та організатора.

Органічне поєднання сівозмінного фактора із системами удобрення й обробітку ґрунту – такий стратегічний напрям

розробив, усебічно обґрунтував і довів до логічного завершення – упровадження у виробництво інтенсивної технології виробництва цукрових буряків високопрофесійний колектив науковців під керівництвом академіка Володимира Федоровича Зубенка.

Відданість обраній меті, постійний пошук і творча праця в ім'я науки й розвитку виробництва створили йому незаперечний авторитет і глибоку повагу серед широкого кола науковців та працівників сільського господарства.

Володимира Федоровича завжди відрізняли природна мудрість, інтелігентність, чуйність, душевна щедрість, доброта і простота в стосунках з колегами.

На мою долю випала висока честь протягом майже 30-ти років брати безпосередню участь у роботі спецради із захисту дисертацій при Всесоюзному науково-дослідному інституті цукрових буряків з 1985 р.

Пройдуть роки, десятки літ, і вдячні нащадки будуть добрим словом згадувати українського юнака із села Павлівщина Драбівського району Черкаської області, який завдяки наполегливій праці здобув світове визнання.

Ім'я видатного вченого, академіка ВАСГНІЛ і Української ААН Володимира Федоровича Зубенка назавжди збережеться в історії аграрної науки.

*1985 рік, візит радянської делегації до всесвітньо відомої компанії Хіллесхьог, м. Ландскрона, Швеція. Підписання Протоколу про наміри з Президентом компанії (в центрі першого ряду).
Справа від нього – В.Ф.Зубенко, у другому ряду і децю лівіше – В.М.Булін, заступник директора
Уладово-Люлинецької ДСС, відомий селекціонер.*

Риболовля з катера на Балтійському морі – захопливий відпочинок! Швеція, 1985 рік.

Відвідини молодшого сина Олега під час його строкової служби в Радянській Армії, 1987 рік.

Б.Я.Панасюк,
академік НААН України, доктор
економічних наук, професор,
головний науковий співробітник ІБКіЦБ
НААН

Зустріч, про яку випала нагода згадати...

Впродовж 1962 – 1979 років мені довелося працювати у Міністерстві сільського господарства України. Моїми службовими обов'язками в Головному планово-економічному управлінні міністерства були питання фінансування і кредитування колгоспів, економічного аналізу, собівартості і цін, де лівову частину займали проблеми внутрішньогосподарського розрахунку в колгоспах. Чимало спеціалістів у сфері науки обирали тематику для дисертацій саме з внутрішньогосподарського розрахунку. Мені було дозволено, працюючи в міністерстві, також займатися наукою і навчатися заочно в аспірантурі, обравши тему дисертації “Формування цін і рентабельність тваринницької продукції”. Занадто часто доводилося бувати в областях України.

Десь у жовтні 1969 року з приймальні заступника Міністра сільського господарства України повідомили, що мене запрошує Володимир Федорович Зубенко. Коли я зайшов до кабінету заступника Міністра, там вже був присутній, мабуть, мого віку, чоловік. Піднявшись із-за столу, господар кабінету поздоровався, запросив присісти і розпочалась розмова.

– Я, – промовив толерантним голосом Володимир Федорович, – також навчався заочно в аспірантурі, як і ви тепер. Пригадую,

---

що коли я не так давно ще працював на Житомирській обласній державній сільськогосподарській дослідній станції, то на нараді в обласному управлінні сільського господарства ви як спеціаліст нашого міністерства розповідали про задовільну і незадовільну роботу у деяких колгоспах області щодо впровадження внутрішньогосподарського розрахунку. Тепер до мене звернувся ось товариш, що працював зі мною в Любарському районі, – продовжував господар кабінету. – Зараз він аспірант у Житомирському сільськогосподарському інституті, працює над дисертацією з проблем внутрішньогосподарського розрахунку в колгоспах. Це не доручення, як одного із керівників міністерства, а прохання, допомогти будь-якими матеріалами. Цей майбутній вчений про вас і про наше міністерство, що займається цією проблемою, мені розповів більше ніж мені було відомо. Прошу допомогти – це мій співпрацівник.

Прізвища цієї людини я не запам'ятав, адже промайнули десятиліття. Я йому допоміг, бо прохання було високого рівня, а крім того, людина з Житомирщини, з краю, через який я безліч разів їздив до свого села на Вінниччину, через Житомир, Бердичів до Уланова.

Під час розмови з працівником аграрного інституту, з Житомира я ознайомив його з матеріалами, які я мав, про впровадження внутрішньогосподарського розрахунку в Україні, у тому числі й у Житомирській області, а також з методикою “Організація внутрішньогосподарського розрахунку у колгоспах” та “Примірним положенням про внутрішньогосподарський розрахунок у колгоспах”, які я особисто розробляв, вони були затверджені Колегією міністерства і використовувались в усіх колгоспах України. Крім того, розповів йому про інші документи, що ми розробляли, розмножували і щорічно офіційно надсилали всім (більше 7 тис.) колгоспам України. Зокрема, формували наступні внутрішньогосподарські планово-аналітичні завдання для кожної галузі у колгоспі: рослинництво; тваринництво; будівництво; підсобні галузі (переробка продукції рослинництва).

Познайомив майбутнього вченого із спеціалістом свого відділу Тамарою Ярославською, з якою ми розробляли форми планово-аналітичних завдань, вона підбрала йому усі потрібні форми.

Після закінчення розмови та надання усіх документів, ми зайшли до В.Ф.Зубенка, він подякував мені за допомогу. Більше я не зустрічався ні з вченим, що писав про внутрішньогосподарський розрахунок кандидатську дисертацію, ні з заступником міністра, бо він невдовзі (у 1972 році) обійняв посаду директора Всесоюзного науково-дослідного інституту цукрових буряків. Однак, є у мене підстави стверджувати про високу людяність Володимира Федоровича, який пам'ятав свій край, своїх співпрацівників, намагався чим міг допомогти людям і толерантно відносився до оточуючих, з розумінням ставився до науки і з повагою до вчених.

А інший результат – просто неможливий ! ВНІЦ, 1984 рік.

А.О.Яценко,
доктор сільськогосподарських
наук, професор, завідувач кафедри
рослинництва Уманського НУ
садівництва, у минулому – директор
Уманського філіалу ВНЦ і ІЦБ

Генеральний директор Всесоюзного НВО “Цукробуряк” і директор ВНЦ, академік В.Ф.Зубенко. Яким я його пам’ятаю

Володимира Федоровича Зубенка я знав з початку 70-х років минулого століття. В той період мені довелося працювати в Уманському районному управлінні сільського господарства агроном по технічних культурах. В наслідок цього мені поталанило бачити і слухати Володимира Федоровича, коли він виступав на різних виробничих нарадах в Черкаській області, зокрема, в Жашківському районі. Я з великим задоволенням слухав його поради з питань вирощування цукрових буряків, що суттєво допомагало виконанню моїх службових обов’язків. В ці роки особистого знайомства в нас не відбулося, але необхідно сказати, що вже в той час мене приваблювала ця людина своїм розумом, поміркованістю, виваженістю і послідовністю в своїх промовах перед виробничниками. В його поведінці відчувалась впевненість, тверда позиція і власна думка в тих чи інших питаннях. В повільній, без підвищення голосу розмові, у Володимира Федоровича помітно домінувала його власна переконливість, значимість того чи іншого фактору, а це дуже легко передавалося слухачам. Вже з таких зустрічей і власних моїх спостережень можна було робити висновки, що Володимир Федорович Зубенко – людина з великим

ім'ям – велика і потужна особистість і постать. В народі говорять, що всі розумні люди розмовляють повільно і тихо. Вважаю, що це було притаманне й В.Ф. Зубенку.

Пізніше мені стало відомо, що родинні коріння Володимира Федоровича з лівобережної Черкащини – значить земляк.

Перша особиста зустріч і розмова відбулася в нас із ним у 1980 році, коли на той час в Уманському сільськогосподарському інституті проводилася Всеукраїнська нарада – семінар по технології вирощування цукрових буряків. В одній команді з Володимиром Федоровичем ту нараду проводили, добре пам'ятаю, Глуховський В.С., Шаповал М.П., Савич П.В., Коломієць О.К., з якими на той час особисто я ще не був знайомий.

Згадую, як Володимир Федорович зауважив керівництву, що в сівозмінах окремих господарств Уманського району цукрові буряки займали понад 20% площі, а це занадто багато, і означало, що в окремих випадках ця культура виходила за рамки двох полів у сівозміні.

Чергова наша зустріч відбулася вже у кабінеті Володимира Федоровича у 1982 році, коли постало питання про мою роботу над кандидатською дисертацією. Розмовляли близько 30 хвилин. Було рекомендовано швидше остаточно визначитися з темою роботи і працювати під керівництвом М.П. Шаповала. З цього часу вважаю Володимира Федоровича одним з багатьох моїх вчителів і наставників, які дали путівку в життя.

Згадую, як через 1 – 2 роки після розмови по темі дисертації Володимир Федорович при зустрічі розпитував, як виконується наукова дисертаційна робота. Таких розмов було кілька. Це свідчило про те, що він, незважаючи на його надзвичайну зайнятість, пам'ятав і не залишав поза увагою навіть такі на перший погляд дріб'язкові для керівника такого рівня питання.

На захист дисертації я приїхав на день раніше. Зустрілись в коридорі інституту, і Володимир Федорович запитав: “Ну що, готовий?” Звичайно це додало мені оптимізму і впевненості.

Тісне знайомство і більш близькі стосунки між нами виникли

восени 1988 року, коли постало питання про обрання директора Центральної селекційно – генетичної станції в м.Умань. Поряд з іншими кандидатами на посаду директора було рекомендовано і мою кандидатуру. Пам’ятаю, була субота, вихідний день, я був викликаний до Інституту цукрових буряків, і Володимир Федорович проводив зі мною співбесіду. При розмові був присутній і спостерігав, сидячи за іншим столом, А.С.Мельниченко. Ця розмова мені добре запам’яталась і тривала більше двох годин. Як не дивно, більше говорив Володимир Федорович і тільки в окремих випадках “включав” мене в розмову. Виходило, немов давав настанову. А може в чомусь переконувався? В кінці розмови, піднявшись, Володимир Федорович вийшов із-за столу і сказав: “Ми Вас добре знаємо і будемо підтримувати”.

На той час я вже мав певний досвід роботи, зустрічався з багатьма високопоставленими керівниками, побував у різних ситуаціях і вже міг порівнювати співрозмовників. Скажу відверто, що та зустріч і розмова залишилися в пам’яті назавжди. На жаль, я не пам’ятаю дату тієї суботи, коли відбулася наша розмова. Пам’ятаю, що відчув з розмови його високу ерудицію, обізнаність у сільсько-господарському виробництві тоді ще Радянського Союзу. Почув його думки про значимість аграрної науки для галузі та про роль Інституту цукрових буряків у бурякоцукровиробництві держави.

Потім, працюючи під керівництвом Володимира Федоровича на посаді директора ЦСГС, переконався, що мої перші враження щодо постаті В.Ф.Зубенка були не помилковими. Коли мені доводилося потрапляти в його кабінет для узгодження вирішення службових питань, то між нами відбувалася довга розмова, підіймалося багато важливих питань. Він міг так переконати в доцільності якогось конкретного варіанту вирішення того чи іншого питання, що, як говорять, заходив ти зі своєю думкою, а виходив вже з його думкою у своїй голові. Часто бувало так, що він давав добро на вирішення проблеми “за моїм сценарієм”, але бували і різкі й категоричні відмови. Та кожний раз він це робив без невдоволення, без злоби, якщо, навіть виникала потреба підняти питання повторно.

Було чому навчатися у досвідченого та мудрого Володимира Федоровича!

Якось, якщо не помиляюсь, у 1989 році, виконували огляд полів на Іванівській дослідній станції. Доводилося багато ходити по полям. Володимир Федорович покликав мене до себе, і ми довго розмовляли та обговорювали різні питання в процесі огляду дослідних ділянок. В цій розмові серед інших вирішилося й також питання додаткового фінансування на будівництво переходу з нового до старого лабораторного корпусу ЦСГС.

Пізня осінь, напевне, це був 1991 рік. На Ялтушківській дослідно-селекційній станції відбувається нарада з директорами та селекціонерами по вдосконаленню організації селекції та насінництва цукрових буряків. Володимир Федорович уважно вислухав усіх. Найбільш активним був М.В.Роїк, який запропонував єдину інститутську програму селекції і насінництва. Вочевидь, так була започаткована програма Бетаінтеркрос.

З погляду на сьогодні, вважаю, що нашим сучасникам бракує багато навичок і підходів у вирішенні службових питань, які були притаманні Володимиру Федоровичу. Маю на увазі державницький підхід, масштабне мислення, вміння поставити стратегічне чи тактичне завдання та здійснювати контроль за його виконанням – основні риси генерального директора Всесоюзного НВО “Цукробуряк” Володимира Федоровича Зубенка.

По його наукових працях, опублікованих у відкритому друці, навчаються і сьогодні багато студентів, агрономів – початківців і досвідчених керівників сільськогосподарського виробництва.

Г.С.Гончарук,
кандидат сільськогосподарських наук,
заступник директора з наукової
роботи
Ялтушківської дослідно-селекційної
станції ІБКіЦБ НААН

Науковий керівник

У 1975 році я закінчив Кримський сільськогосподарський інститут в м. Сімферопіль і, пропрацювавши на кримських землях до 1980-го року, переїхав на свою малу батьківщину в Ізяславський район Хмельницької області. Працював головним агрономом колгоспу ім. Крупської. Протягом своєї короткої трудової діяльності з 1975 по 1980 рік мене постійно приваблювала наукова робота, необхідність проведення досліджень по вивченню ефективності того чи іншого агротехнічного прийому. Перед тим, як подати документи для вступу до аспірантури ВНЩу (Всесоюзного науково-дослідного інституту цукрових буряків м.Київ, тепер Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України) протягом 1980 – 1981 років я познайомився з науковими статтями в журналі «Сахарная свекла», що видавався в Москві, і серед членів редакційної колегії поряд з іншими співробітниками ВНЩу було ім'я директора Інституту, доктора сільськогосподарських наук, професора В.Ф.Зубенка. І навіть уві сні я не міг уявити, що пройде зовсім мало часу, і я особисто познайомлюся з цією чудовою, по характеру доброю та розумною людиною, яким був Володимир Федорович. І тим більше, що він буде керівником моєї дисертаційної роботи.

Так склалася моя наукова доля, що ознайомившись з науковими статтями в журналі для підготовки наукового реферату, який було необхідно мати в переліку документів для вступу, я зупинився на питаннях основного обробітку ґрунту під посів цукрових буряків. Готуючи реферат, я використав наукові статті, де автором був В.Ф.Зубенко. На той час поряд з напівпаровим та поліпшеним способами основного обробітку ґрунту для вивчення пропонувалися нові – без обертання ґрунтового шару: плоскорізний, чизельний, мілка оранка на глибину 10 – 12 см. та поверхневий обробіток. Крім того в сівозмінній ланці з цукровими буряками пропонувалися комбіновані способи. В кінці свого наукового реферату я відмітив про необхідність вивчення нових способів обробітку, тим більше, що в журналі “Сахарная свекла” даних по цих дослідженнях було дуже мало. І, як потім мені скаже Леонід Ананійович Барштейн (який був добрим помічником Володимира Федоровича як завідуючого відділом землеробства Інституту), моє бачення про необхідність вивчення даних питань і визначило вибір Володимира Федоровича бути керівником моєї дисертаційної роботи. Таким чином, підготувавши всі необхідні документи, в лютому місяці 1981 року я поїхав вступати до аспірантури. Мене зустрів в.о. завідуючого аспірантурою Кінах В.А. Ознайомившись з рефератом та іншими документами, він представив мене Л.А.Барштейну і сказав, що нам з ним необхідно зайти до директора Інституту В.Ф.Зубенка, який і повинен вирішити мою долю. По-перше, у свої спогадах я хотів би відмітити і Л.А.Барштейна, який разом з В.Ф.Зубенком сформував з мене науковця, і вже протягом 1981 – 2018 років (37 років) я працюю на даній ниві. Перед тим, як зайти до директора інституту, Леонід Ананійович коротко проінформував мене, що на двох станціях інституту – Білоцерківській ДСС та Веселоподільській ДСС – закладені багатофакторні стаціонарні дослідження, де поряд з нормами добрив, ланками сівозмін вивчаються також нові способи основного обробітку ґрунту.

Переступивши поріг кабінету директора Інституту я, сільська людина, яка ніколи не була в високих кабінетах, був вражений

його розмірами, довгим дубовим столом попід вікнами, де, мабуть, проходили засідання Вченої ради, та іншими атрибутами кабінету. Леонід Ананійович спитав дозволу на прийом. І з-за столу, що знаходився в кінці великого кабінету, до нас підвівся чоловік зростом вище середнього, міцної статури, і що мав, як мені дуже добре запам'яталося, хвилясте волосся, що було зачесане назад. Очі у нього були дещо прижмурені, що свідчило про те, що він готовий уважно нас слухати. Запросивши за стіл поруч з ним, він розпитав мене, звідки я приїхав, де працював і чому вирішив вступити до аспірантури. Крім того він запитав, над якими питаннями я хотів би працювати, про що я уже відмітив вище. Уважно мене вислухавши, Володимир Федорович сказав, що в зв'язку з тим, що на Білоцерківську ДСС уже були направлені аспіранти, він порекомендував мені ознайомитись з програмою Веселоподільського багатofакторного стаціонарного дослідю, який і вивчає питання, які я хотів би вирішувати.

Веселоподільська ДСС знаходиться на Полтавщині, де в той час при керівництві першого секретаря обкому партії Моргуна Ф.Т. широко пропагувався плоскорізний обробіток ґрунту без наукового його обґрунтування. Отримавши від мене згоду проводити дослідження на Веселоподільській ДСС, Володимир Федорович запитав, чи я не заперечую, щоб він був науковим керівником моєї дисертаційної роботи, про що буде відповідне рішення Вченої ради. Я, звісно, дав згоду, ще не розуміючи ролі наукового керівника і яке це буде мати значення для мене в майбутньому. На програмі Веселоподільського стаціонару Володимир Федорович своєю рукою написав “Варианты исследований согласованы”, число і підпис Зубенка. Дану програму я зберігаю у своїх архівних документах до цих пір. Погодивши всі питання, я відніс документи у відділ аспірантури ВНЦу. В березні 1981 року були вступні іспити, і з 1 квітня я був зарахований до аспірантури з відривом від виробництва, тобто на очну форму навчання. Владнавши всі житлові питання в Києві, я виїхав на Веселоподільську ДСС. Так розпочалося моє навчання в аспірантурі.

Після кожного курсу я готував короткі звіти про проведену роботу, зустрічався з керівником В.Ф.Зубенком, який жваво цікавився проведенною роботою, публікаціями після двох років навчання, іншими побутовими і навіть сімейними питаннями. Не дивлячись на свою зайнятість як директора Інституту, в цьому напрямі він знаходив для мене час. Я буду лукавити, якщо скажу, що дуже часто зустрічався з Володимиром Федоровичем протягом навчального року. Я знав про його зайнятість, адже НВО “Цукрові буряки”, яким керував Володимир Федорович, було найбільшим об’єднанням на той час в системі Міністерства сільського господарства бувшого СРСР.

В березні 1984 року по закінченню аспірантури мною було представлено результати досліджень у відділі землеробства Інституту і на засіданні науково-методичної ради, на якій було представлено відповідну доповідь. Дані структурні підрозділи Інституту рекомендували після доопрацювання мою дисертаційну роботу до захисту. На цих двох визначальних засіданнях, на яких вирішувалась моя доля як науковця, був присутній Володимир Федорович. Зубенко як керівник всебічно охарактеризував мою роботу і мене як його учня. За це я йому був і буду вдячний завжди і пам’ять про нього залишиться в моєму серці.

На осінь 1984 року було призначено захист дисертаційної роботи на спеціалізованій вченій раді Інституту. Але в той час розпочалася реорганізація всіх спеціалізованих вчених рад, яка продовжувалася і в 1985 році, і тому мій захист відбувся тільки в лютому 1986 року, в день відкриття останнього XXVI з’їзду КПРС. В той час я працював уже старшим науковим співробітником відділу ґрунтозахисного землеробства на Ялтушківській ДСС, куди по рекомендації Володимира Федоровича я був направлений на роботу. Захист моєї дисертаційної роботи пройшов успішно, всі члени спецради одноголосно таємно проголосували про присвоєння мені вченого ступеня кандидата сільськогосподарських наук. Хвилюючим для мене був виступ Володимира Федоровича як керівника, який відмітив мене як одного із кращих його учнів, а тому вони направили мене, Гончарука Г.С., на Ялтушківську ДСС,

де в 1984 році було відкрито відділ ґрунтозахисного землеробства. Я і по нині йому дуже вдячний за те, як склалася моя доля на станції.

У 1985 році я привітав Володимира Федоровича із обранням його членом-кореспондентом ВАСГНІЛ і в 1988 році – з обранням академіком ВАСГНІЛ. Привітання були з вдячністю прийняті. Поринувши в наукову діяльність на станції, я рідко зустрічався з Володимиром Федоровичем, крім як на річних підсумкових вчених радах Інституту по заслуховуванню звітів та на нарадах. Така нарада селекціонерів відбулася на Ялтушківській ДСС влітку 1987 р. (фото 1, фото 2).

Зустріч делегації, хліб - сіль директору Інституту В.Ф.Зубенку подають: справа – провідний економіст Роїк О.С., зліва – завідувача науковою бібліотекою Гончарук Н.П., зліва в центрі – директор станції Назарук В.М.

Огляд насінників цукрових буряків. Справа в центрі пояснення дає завідуючий відділом селекції цукрових буряків Роїк М.В., ліворуч від нього – директор Інституту Зубенко В.Ф., крайній зліва – старший науковий співробітник відділу ґрунтозахисного землеробства, вчений секретар наукової ради станції Гончарук Г.С.

З 1993 року директором Інституту цукрових буряків було призначено Роїка М.В., який до цього працював на станції завідуючим відділом селекції цукрових буряків, заступником директора з наукової роботи та директором. 1 – 2 червня 1993 року на станції було проведено виїзне засідання Вченої ради Інституту. Серед учасників виїзної ради був і Володимир Федорович Зубенко.

В центрі – новопризначений директор Інституту Роїк М.В., праворуч – Зубенко В.Ф., ліворуч – завідуючий відділом селекції Інституту Балков І.Я.. Покладання вінків до могили лауреата Ленінської премії селекціонера Попова О.В.

Так склалося, що моя доля як науковця формувалася і продовжує формуватися під впливом двох академіків – на початку моєї наукової діяльності В.Ф.Зубенка; з приходом на Ялтушківську ДСС в 1984 році і по нині – М.В. Роїка, за що я їм буду вдячний все своє життя.

В.К.Смірнов,
у минулому – заступник генерального
директора НВО “Цукробуряк” з
виробництва

Спогади про чудову людину

З огляду на пройдене життя мені дуже приємно поділитися моїми спогадами про Володимира Федоровича Зубенка, чудову людину – вірець, людину – постать, яка своєю появою у моєму житті змінила поняття про честь, совість, порядність, справедливість і, що найголовніше, привчила до відповідальності за свої вчинки не тільки на роботі, але і в повсякденному житті.

Він прийшов до інституту, де я вже працював майже десять років, вже досвідченим і високопрофесійним у справах землеробства фахівцем. Його знання і вміння організувати роботу великого, всесвітньо відомого наукового колективу на виконання державних завдань з перших кроків не викликало ніякого сумніву як у науковців, так і у виробників галузі буряківництва. Подальші кроки життя головної галузевої наукової установи підтвердили, що її керівник – людина незалежна, розумна, мудра, далекоглядна, авторитетна і, що найголовніше, шанована у середовищі вітчизняних і іноземних фахівців.

Мені пощастило бути і працювати разом з В.Ф.Зубенком тривалий час. У роботі і взаємостосунках бувало все, але він своєю присутністю і прикладами особистих вчинків кожного дня закріплював у мене віру в нашу загальнодержавну справу, у її

важливість для держави. Нащадки мають знати і завжди пам'ятати, що за часи його керівництва наукова система з буряківництва стала ще потужнішою, по суті наймогутнішою в світі. Нею пишалися не лише співвітчизники з усього Радянського Союзу, але вона також здобула об'єктивне визнання провідних фахівців з усього світу.

Цю людину ми повинні пам'ятати не тільки у окремі визначні дати в його житті, а й повсякденно. І я схилию голову перед пам'яттю цієї чудової людини.

*За директорства Володимира Федоровича з гумором у ВНЦ
теж завжди було все гаразд! 1981 рік.*

О.В.Герасименко,
кандидат сільськогосподарських
наук, старший науковий співробітник
Веселоподільської дослідно-селекційної
станції ІБКіЦБ НААН

Із спогадів учня (аспіранта) про мудрого керівника, талановитого вченого, настав- ника і порадника, порядну і чесну людину, ЗУБЕНКА Володимира Федоровича

Після закінчення в 1971 році Харківського ордена Трудового Червоного Прапора сільськогосподарського інституту ім. В.В.Докучаєва за направленням я почав працювати науковим співробітником на Веселоподільській дослідно-селекційній станції Всесоюзного науково-дослідного інституту цукрових буряків, який очолював на той час Зубенко Володимир Федорович. В житті кожної молодої людини, яка розпочинає свій життєвий і трудовий шлях, зустрічаються порядні, чесні люди, які відіграють важливу роль в подальшому її становленні.

На початку 70-х років на Веселоподільську дослідно-селекційну станцію після закінчення с.-г. вузів прийшло багато молоді, яка прагнула до нових відкриттів у науковій роботі і бажала реалізувати себе через навчання в аспірантурі, яка працювала при Всесоюзному науково-дослідному Інституті цукрових буряків. За цією хвилиною потягнувся і я, подавши заяву на вступ на заочне відділення по спеціальності “Загальне землеробство”. В той час я обіймав посаду завідувача стаціонарного дослідного поля

Веслоподільської дослідно-селекційної станції, яке займало площу 73,5 гектара, де в натурі було нарізано три аналітичних стаціонари – проводились фундаментальні наукові дослідження по зерно-бурякових сівозмінах, обробітку ґрунту, удобренню.

Конкурси для вступу в аспірантуру на той час були великі. На спеціальність “Загальне землеробство” на одне місце претендувало вісім чоловік. Шанси у мене, як і в кожного із нас, були примарні. І коли я узнав, що науковим керівником по цій спеціальності є Володимир Федорович Зубенко, директор інституту, я зовсім розгубився і втратив віру щодо вступу взагалі, наскільки для мене імідж директора був високим.

До цього часу я був з ним не знайомим і ні разу навіть не бачив його. І коли я прийшов на консультацію до нього, хвилюванню не було меж. Пам’ятаю, це було в другому корпусі інституту в лабораторії, куди мене направили наукові співробітники, тому що від хвилювання я не міг знайти потрібні двері. Коли я зайшов, Володимир Федорович зразу зрозумів мій стан, встав із-за столу і підійшов до мене запросив сісти на стілець і заспокоїтись. Сам же він розпочав спокійну, ділову розмову, про мою роботу на станції. І ця атмосфера, в якій він вів розмову, заспокоїла мене, я опанував себе і після цього знайомства я повірив в себе, в свої сили, що у мене є шанс для вступу в аспірантуру. Володимир Федорович Зубенко став моїм науковим керівником по аспірантській роботі, але не формально, як це могло би бути і як часто трапляється в житті внаслідок зайнятості керівника адміністративною роботою, а тим більше керівника такої наукової установи. Володимир Федоровичу приходилось розриватись між Києвом і Москвою, союзними республіками і країнами РЕВ – Ради Економічної Взаємодопомоги у Східній Європі, які займалися вирощуванням цукрових буряків за інтенсивною технологією, веденням селекції на лінійному рівні. Площі посіву цукристих в СРСР склали біля 3,5 млн. га, і з них в Україні – близько 1,7 млн. га. Він зумів через Міністерство сільського господарства СРСР “вибити” додаткове місце в аспірантуру по спеціальності “Загальне землеробство” на заочне відділення, на яке я і був зарахований.

Володимир Федорович часто відвідував Веселоподільську дослідно-селекційну станцію. Цікавився як виробничою діяльністю, так і виконанням наукової програми досліджень по виробництву цукрових буряків за інтенсивною технологією, особливо впровадженням її в с.-г. виробництво. Був бажаним гостем на полях бурякосійних господарств Полтавщини, бурякове поле якої займало тоді площу 160 – 165 тис. га. Це було друге місце в Україні після Вінничини. У буряководів він користувався великим авторитетом науковця, його поради завжди були слухними для них. На той час одним із особливо актуальних питань було впровадження плоскорізного обробітку ґрунту під с.-г. культури, в тому числі під цукрові буряки, який пропагувало обласне партійне керівництво. В такій ситуації важко було витримати такий тиск, але Володимир Федорович, добре володіючи знаннями по науковим доробкам інституту, Веселоподільської дослідно-селекційної станції і інших наукових установ і маючи багатий практичний досвід, виважено підходив до вирішення цього питання. Зважаючи на високу потенційну забур'яненість і на той час недостатню кількість високоефективних гербіцидів для боротьби з бур'янами, Володимир Федорович під цукрові буряки віддавав перевагу якісній оранці, особливо двоярусним плугом, і відстоював свою позицію на всіх рівнях, як би це не було складно.

Володимир Федорович Зубенко на початку своєї наукової діяльності довгий час займався науковими дослідженнями в стаціонарних дослідах, досконало знав методику проведення досліджень в цих дослідах, знав ціну науковим даним, отриманим в стаціонарах.

По ініціативі Володимира Федоровича Зубенка в співробітництві з науковцями інституту і Веселоподільської дослідно-селекційної станції була розроблена програма багатофакторного стаціонарного досліду по вивченню комплексної взаємодії сівозміни, обробітку ґрунту і добрив на продуктивність с.-г. культур і на родючість ґрунту. В 1979 році на нашій дослідно-селекційній станції ця програма була втілена в життя. Був закладений багатофакторний стаціонарний дослід на площі 49 гектарів. Було

нарізано 4 сівозміни на богарі і 2 сівозміни на зрошенні, оскільки станція знаходиться в зоні недостатнього зволоження Лівобережного Лісостепу України. Причому сівозміни мають коротку ротацію, що дає можливість оперативно отримувати наукову інформацію і впроваджувати наукові розробки в с.-г. виробництво. Це була давня мрія Володимира Федоровича, яку він виношував багато років. Питання, які вирішує сільськогосподарська наука в цьому досліді, не втратили актуальності і на сьогодні.

Перебуваючи на Веселоподільській дослідно-селекційній станції, він завжди знаходив час відвідувати стаціонарні досліді, щоб практично впевнитись, чи правильно вирішується програма наукових досліджень, яка їх глибина. Якщо потрібно було – доповнював їх. Мені весь час доводилося супроводжувати його під час таких відвідувань. І повірте, не дивлячись на те, що я уже не один рік вів ці стаціонарні досліді, я перебував весь час в напрузі. Володимир Федорович досконало знав схеми стаціонарних дослідів і цікавився моїм баченням вирішення того чи іншого питання. Любив огляд їх на самоті, заглиблювався в їх огляд і дивлячись на нього, я бачив, що він при цьому і працював, і відпочивав, оглядаючи розвиток с.-г. культур на стаціонарі і їх прекрасний вигляд. Я розумів, що мета, яка покладалась на ці стаціонари, була досягнута.

Після цього в лабораторії станції він садив мене за стіл і ми конкретно, виважено розбирали програму наукових досліджень моєї аспірантської роботи за кожний рік, доповнювали, в деякій мірі переглядали її після побаченого ним практично на дослідному полі. Він ніколи, як говорять, не гнав мене в спину. Йому хотілося, щоб робота була виконана на високому фаховому рівні. Адже була поставлена мета зробити аналіз, висновки по програмі наукових досліджень за ротацію десятипільних сівозмін і дати конкретні рекомендації в с.-г. виробництво. І коли дисертаційна робота була написана, він власноруч переглянув її і після того, як я її відкрив, то хвилюванню моєму не було меж. Чорновик був червоним від поправок, порад і такого іншого. Прийшлося доопрацьовувати її. Зате на захисті кандидатської дисертації на Вченій раді інституту

цукрових буряків від опонентів і членів ради суттєвих претензій не було навіть при відсутності на засіданні ради самого Володимира Федоровича – за десять хвилин до початку засідання його терміново викликали до Центрального Комітету Компартії України.

Захист кандидатської дисертації припав на 1981 рік, тількино була проведена реорганізація ВАК тодішнього Радянського Союзу. При цьому всьому було заборонено “строго-настроого” організувати так званий “бенкет” з нагоди успішного захисту дисертації. І всі ці заборони в той час виконувались. Але, “нелегально” в лабораторних стінах інституту була організована для колег скромна вечірка, на якій із-за занятості був відсутній Володимир Федорович.

На слідуючий день після захисту, а це була субота – вихідний день, доставши на той час дефіцитного торта “Київський” і дві пляшки п’ятизіркового вірменського коньяку я попрямував на квартиру до Володимира Федоровича, щоб віддячити його за все. В той час він мешкав в будинку біля інституту цукрових буряків. Чесно говорячи, я дуже сильно хвилювався, йдучи на зустріч з ним, не дивлячись навіть на те, що він дозволяв своїм аспірантам при вирішенні невідкладних питань заходити без черги в кабінет і турбувати його вдома.

Коли він відкрив двері квартири, я зрозумів, що вони збираються десь з дружиною по домашніх справах. Я прямо на порозі вручив його дружині торт, а йому коньяк, подякував йому за все, що він зробив для мене і на одному диханні хотів йти до себе в гуртожиток, де я проживав. Але Володимир Федорович мене так не відпустив. Він запросив мене до свого помешкання, розклав журнальний столик, поставив два стільці, попросив дружину щось накрити на стіл і ми почали розмову про аспірантську роботу, про життя взагалі. Володимир Федорович поздоровив мене з успішним захистом кандидатської роботи, побажав успіхів в подальшій науковій роботі і порадив як учитель, наставник не розчинитись у вирі життя в подальшому і продовжувати займатись науково-дослідною роботою в системі Інституту цукрових буряків.

А так і трапилося – через деякий час мене запросили на роботу інструктором сільськогоспвідділу Полтавського обкому Компартії України. Я чемно відмовився, благо знайшлися порядні люди, які зрозуміли мої наміри і відпустили мене з миром. Але на цьому все це не закінчилося. В 1982 році в райкоми партії вернули сільськогосподарські відділи рішенням травневого Пленуму ЦК КПРС. І все почалося спочатку. Мене примусовим порядком, як члена партії, агітують очолити сільгоспвідділ при Семенівському райкомі партії. Я як і раніше стою на своїй позиції відмови по причині бажання займатись науковою роботою. Після місяця поневірянь і моєї відмови на партбюро Веселоподільської дослідно-селекційної станції мене виключають з рядів КПРС. Я в розпачі, мені 33 роки від роду, в мене троє малолітніх дітей і як складеться в подальшому моя доля після всього цього. До кого я тільки не звертався про допомогу, але всі здвигували плечима і не розуміли суті моєї відмови. Майже всі були категоричні і радили йти на роботу в сільгоспвідділ райкому Компартії України.

І тут я згадав настанови Володимира Федоровича Зубенка і вирішив звернутися до нього за допомогою. Він пообіцяв, що обов'язково допоможе. Не знаю і до цього часу, як йому вдалося переконати партійні органи, але рішення партбюро Веселоподільської дослідно-селекційної станції скасували, партійні збори по затвердженню рішення партбюро відмінили.

Як людина, Володимир Федорович любив життя, свою землю, любив, як цвіте бузина і просив мене, щоб я обов'язково нарвав її цвіту і передав до Києва. Любив українські пісні, особливо “Реве та стогне Дніпр широкий” на слова Т.Г. Шевченка.

Мені подобалось, як Володимир Федорович веде засідання Вченої ради, її атмосфера, особливо виїзні засідання системи Інституту цукрових буряків, на яких найчастіше доводилось бувати. Виважено, з глибоким науковим підходом, без лишньої тріскотні і шуму проходили вони і після кожної з них кожен з нас розумів свої завдання. Я думаю, що цьому передувала його копітка підготовча

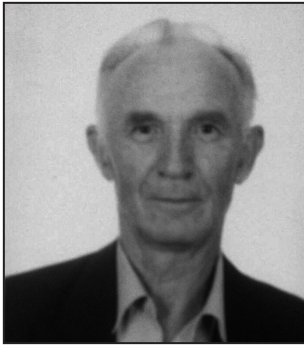

робота. Він глибоко знав насущні і перспективні питання розвитку буряківництва всіх зон СРСР, для вирішення яких чи то по селекції, чи по агротехніці, чи по механізації він підводив наукову основу.

Можна ще багато говорити доброго про Володимира Федоровича як мудрого, енергійного керівника, талановитого вченого, наставника, який десятки молодих людей вивів на наукову стежу, як про порадника, порядну і чесну людину, доктора сільськогосподарських наук. Все своє життя він присвятив розвитку сільськогосподарської науки, залишив глибокий слід в ній для нинішнього і майбутніх поколінь.

В.Ф.Зубенко і його команда фахівців з ВНІЦ беруть участь у семінарі-виставці Українського інституту землеробства, 1988 рік.

А.Ф.Одреховський,
кандидат сільськогосподарських наук,
у минулому завідувач відділу
землеробства Білоцерківської ДСС

Спогади про мого наукового керівника – академіка В.Ф.ЗУБЕНКА

Я знаю, що про наукову діяльність і досягнення Володимира Федоровича багато напишуть інші його учні і колеги. Я ж в першу чергу хочу написати про те, що він, не дивлячись на всі свої регалії і високі посади, будучи академіком і генеральним директором величезного НВО всесоюзного масштабу, завжди був дуже людяний, простий у спілкуванні і доступний. Він ніколи не мав пихи, з трактористом на дослідному полі говорив, як рівний з рівним.

Я познайомився з Володимиром Федоровичем у 1970 році, коли він ще був заступником міністра сільського господарства УРСР з питань сільськогосподарської науки. Тоді він якраз набирив аспірантів до аспірантури Інституту землеробства, і я поїхав до нього у міністерство просити, щоб він став моїм керівником. Після не дуже тривалої співбесіди він, з'ясувавши мою особу, освіту і досвід, рівень моїх знань і “коло наукових інтересів”, відразу запропонував цікаву тему досліджень і дисертації: “Продуктивність люпину і багаторічних трав у сівозміні”. Він також запропонував мені вивчати це на його дослідках у селі Грозіне на Житомирщині. Там, на Житомирській обласній сільськогосподарській дослідній

станції, у нього був великий стаціонар по сівозмінах. І я із задоволенням погодився на ці пропозиції.

На дослідній станції мені були створені всі умови, і я працював над своєю науковою темою із задоволенням. Ми, його аспіранти, їздили до нього в Київ у інститут, коли готували свої дисертації. І він завжди приділяв нам увагу. Володимир Федорович був дуже завантажений адміністративною роботою, бо інститут цукрових буряків був дуже великою науковою установою (казали, що разом із системою своїх дослідних станцій він був найбільшим у ВАСГНІЛ, на весь СРСР). І я, наприклад, міг з ним спокійно поспілкуватися лиш по дорозі, коли він вранці їхав на роботу. Я з Білоцерківської станції автобусом раненько приїздив у Київ до будинку на Золотому Колосі, де він жив, і коли він виходив, я вже чекав на нього біля його службової машини. І по дорозі до інституту – а це було десь хвилин 25 – 30 – я тільки й міг спокійно поговорити з ним про свою дисертацію і обговорити існуючі проблеми. Бо у нього в приймальні вже сиділа черга, і в кабінеті ще до початку робочого дня починався суцільний потік людей, якому не було кінця-краю.

Дисертацію я підготував вчасно, через 3 роки. Але захищатися мені довелося двічі, бо, як і Володимир Федорович зі своєю докторською дисертацією, я потрапив “під жернова”. Лиш у 1979 році на Вченій Раді Кам’янець-Подільського сільськогосподарського інституту, своєї alma mater, я вдруге успішно, і на цей раз вже остаточно, захистився.

З 1973 року я працював на Білоцерківській дослідно-селекційній станції завідуючим багатофакторним стаціонарним дослідом. Це був перший в Україні (в Союзі я не знаю) багатофакторний стаціонарний дослід! І його закладав і був його керівником Володимир Федорович Зубенко. А потім я став завідувачем відділу землеробства станції.

Володимир Федорович сам часто бував на нашій станції і возив сюди багато різних делегацій, у тому числі з Москви, з ВАСГНІЛ, дивитися на такий великий стаціонар – 60 га ! Тут спочатку по

сівозмінах були одержані дуже добрі результати, а потім і по обробітку ґрунту, і по системам удобрення.

Володимир Федорович кожного року на одній з дослідних станцій проводив виїзне засідання Вченої ради Інституту за підсумками наукових досліджень. І на нашій Білоцерківській станції теж через 2 – 3 роки проводилися такі засідання, на які з'їжджалися спеціалісти з усіх інших станцій. Спочатку ми всі об'їжджали всі поля з дослідами, і виступали доповідачі прямо на полі. А потім вже у актовій залі підбивалися підсумки і планувалися дослідження на наступний період.

36 років я пропрацював на станції, з 1973 по 2009 рік. За директорства Володимира Федоровича будувалося житло, був збудований новий корпус. Ми, науковці весь час їздили по всіх ближніх районах з лекціями для агрономів, механізаторів і керівників господарств. А у 1975 році хтось “дуже розумний” започаткував ініціативу переведення НДІ “ближче до поля”, до дослідів, тобто у сільську місцевість. І ВНІЦ теж хотіли перевести із Києва на Білоцерківську дослідну станцію. Але ж оскільки Володимир Федорович був справді великим дипломатом, він затягнув цей процес максимально, поки через кілька років про цю ініціативу й забули чи зрозуміли її дурість.

Л.М.Чемерис,
кандидат сільськогосподарських наук,
завідувач сектору тетраплоїдних ліній
цукрових буряків Білоцерківської ДСС

Мої спогади про директора ВНЦ, генерального директора НВО “Цукробуряк”, академіка В.Ф.ЗУБЕНКА

Моя перша зустріч і знайомство з директором Всесоюзного Інституту цукрових буряків В.Ф.Зубенком відбулася у 1971 році, коли він побував на Білоцерківській дослідно-селекційній станції. Мене тоді вразила його велика цікавість не лише агротехнічними дослідями, але також і селекційною роботою по цукрових буряках, особливо новим напрямом у селекційній науці – поліплоїдією. Він цікавився впровадженням нових на той час поліплоїдних гібридів у виробництво, запитував нашу думку стосовно того, що необхідно для розширення площ під цими гібридами у фабричних посівах.

Ми відчули його турботу за кадри спеціалістів, за забезпечення лабораторії необхідними приладами, реактивами і іншими матеріалами. Його турбота за селекційну справу відчувалася протягом всього періоду його роботи на посаді керівника Всесоюзного науково-дослідного інституту цукрових буряків.

У 1989 році мені пощастило побувати у закордонному відрядженні – у ФРН – з рядом відомих спеціалістів: В.Ф.Зубенком, А.С.Зайцем і С.Г.Матушкіним. Наша комісія ознайомила із

загальними принципами організації і ведення селекції цукрових буряків всесвітньо відомої компанії KWS у місті Ейнбек, а також з роботою по вивченню засобів захисту буряків і інших культур компанії BASF.

Наша делегація також відвідала насінневий завод компанії KWS і ознайомила з процесом обробки препаратами насіння цукрових буряків. Крім цього нам також показали складні комплекси заводів для виробництва різноманітних хімічних продуктів компанії BASF і шляхи нейтралізації токсичних відходів на цих заводах. Побували ми також і на цукровому заводі Оффштейн, де ознайомилися з організацією прийомки буряка і оцінки якості його переробки, з отриманням цукру, його фасовкою і упаковкою.

За підсумками цього дуже насиченого візиту було підписано 2 протоколи про співпрацю з фірмою KWS і протокол про співпрацю з фірмою BASF. Зустрічі і переговори із спеціалістами і керівниками цих німецьких фірм для нашої делегації дали добру уяву про масштаби їх діяльності, про історію їх заснування і про те, у яких напрямках нам в СРСП потрібно рухатися вперед, тобто про наші завдання на перспективу.

Ми побачили, що в діяльності відділу селекції KWS вся увага приділялася створенню нових гібридів цукрових буряків на ЧС-основі. У результаті підписання і у подальшому виконання плану спільних із німецькими фахівцями досліджень і співпраці з ними у нас в Україні почалися роботи зі створення спільних гібридів цукрових буряків на ЧС-основі. Наприклад, на нашій станції були успішно створені і районовані такі високопродуктивні гібриди, як Каверось, БЦ ЧС-90, КВ Марта, БЦ СІД. Завдяки ініціативі, керівній і організаційній роботі Володимира Федоровича, постановці відповідних завдань спільні з іноземними селекціонерами гібриди культури були створені майже на всіх селекційно-дослідних станціях Інституту.

Висока результативність роботи по організації співпраці була відмічена кожним з учасників нашої делегації. І я, скориставшись

хорошою оцінкою моєї участі у цій роботі, звернулася до Володимира Федоровича з проханням посприяти виділенню нашій лабораторії автомобіля і сучасної техніки. І наш колектив тоді був дуже вдячний В.Ф.Зубенку та А.С.Зайцю, завдяки зусиллям яких ми в ті часи планової економіки, тобто коли всі поставки основних фондів в СРСР жорстко планувалися на п'ятирічку вперед, одержали буквально протягом 1–2-х місяців нові автомобіль УАЗ-450, трактор МТЗ-80 і італійський комбайн SAMPО в позаплановому порядку. Ця техніка й досі, у 2018 році, задіяна у науковій сфері.

Також незабутньою була моя більш рання робоча поїздка з Володимиром Федоровичем до Народної Республіки Болгарія в Інститут цукрових буряків, м. Шумен у 1984 р. Перед делегацією України і колективом болгарських селекціонерів ставилося завдання – спільно створити однонасінневий гібрид цукрових буряків на ЧС-основі з більшими врожайністю та цукристістю і стійкий до церкоспорозу. Згідно підписаному протоколу протягом наступних 10 років вчені-селекціонери станцій обох інститутів плідно співпрацювали, обмінювалися селекційними номерами ЧС-ліній та диплоїдними і тетраплоїдними запилювачами. І, як результат такої міжнародної співпраці Білоцерківської ДСС з болгарами, з'явився спільний гібрид цукрових буряків БЦЧС-32, який був районований в Полтавській і Одеській областях.

Дуже важливо зазначити, як я вважаю, що лише завдячуючи Володимиру Федоровичу була досягнута домовленість з директором Інституту ім. І.Іванова, НРБ, про передачу і завезення в Україну і СРСР зразків нової для нашого сільського господарства культури – *Stevia Rebaudiana* Bertoni. Незабаром вона за дорученням В.Ф.Зубенка дуже швидко була розмножена в лабораторії ВНЦ через культуру тканин. Слід сказати, що саме на нашій Білоцерківській станції стевію вперше в СРСР почали широко вирощувати в польових умовах, і площа її посадки у 80-х роках ХХ ст. доходила до 0,6 га.

С.В.Роговський,
кандидат сільськогосподарських наук,
завідувач кафедри садово-паркового
господарства Білоцерківського НАУ

Генерал радянської науки і патріот України

Я познайомився з Володимиром Федоровичем Зубенком у 1987 році, мені було тридцять, і я лише розпочинав свій науковий шлях в Білоцерківській дослідній станції. Разом з Борисом Чудновським, який очолював лабораторію “дволистника солодкого”, як тоді називали стевію, ми зайшли в просторий кабінет директора ВНЦ. Нас зустрів кремезний чоловік середнього росту, вік якого свідчив про прожиті роки і набутий досвід. Відклавши окуляри, Володимир Федорович привітався з нами за руку. Після десяти хвилин спілкування я залишав кабінет директора інституту з твердим переконанням важливості дорученої мені справи – вивчення особливостей агротехніки вирощування стевії в умовах Білоцерківської дослідної станції. Буквально протягом десяти днів на станцію були передані кореневища стевії та рослини, розмножені методом культури тканин в лабораторії біотехнології інституту. На станції за розпорядженням В.Ф.Зубенка було виділена площа в тепличному комплексі і створені всі умови для продуктивної праці.

Вдруге, я зустрівся з Володимиром Федоровичем на початку літа, коли він приїхав на станцію. Я працював на дослідях, коли до ділянки підійшли В.Ф.Зубенко, директор станції М. Ф.Трофименко, привітавшись, вони оглянули досліді і залишились задоволені станом рослин. Володимир Федорович на прощання побажав

успіхів і по-батьківськи запропонував звертатися в будь який час. Його добру посмішку і теплу руку пам'ятаю і до тепер.

Нині, аналізуючи ті часи і роботу Володимира Федоровича, я розумію, наскільки неординарною людиною він був. Справжній генерал радянської науки, він, як на мою думку, багато в чому був схожий на академіка М.І.Вавілова – такий же настирний і наполегливий, вимогливий до підлеглих і в першу чергу до себе. Він відразу помічав нове, перспективне і уміло спрямовував і організовував роботу наукових колективів на досягнення мети. Так було і зі стевією. Отримавши кілька екземплярів цієї рослини, він відразу ж зрозумів її важливість і цінність для країни, для мільйонів діабетиків Радянського Союзу. Саме В.Ф.Зубенко зумів переконати АН СРСР (ВАСГНІЛ) і партійних босів у необхідності розгортання наукових досліджень з цією рослиною. З його подачі була створена загальносоюзна програма по впровадженню в виробництво стевії та виділені кошти на будівництво тепличних комплексів у Криму і в Заліщиках Тернопільської області. Розпочалися всебічні масштабні дослідження, які комплексно охоплювали питання вивчення біохімії, біології і екології нової рослини, її вегетативного та мікроклонального розмноження, постасептичної адаптації, агротехніки вирощування та використання в медицині і харчовій промисловості. А після отримання перших зразків листя воно була передане для отримання стевіозиду, який тут же використовувався як підсолоджувач в газованих напоях, молочних продуктах тощо. Всю цю роботу, яка була розгорнута на території України, але фінансувалася із союзного бюджету, організовував і координував Володимир Федорович. Він був надзвичайно зайнятою людиною, на плечах якої лежала величезна відповідальність за доручену справу, за наукові колективи інституту, селекційних станцій. Завдяки його незаперечному авторитету своєчасно фінансувалися селекційні програми не лише по цукровому буряку, а і по пшениці, виці ярій та інших культурах. Здійснювалося вивчення питань, пов'язаних з використанням гербіцидів, добрив, формувалися сучасні технології в сільському господарстві.

Поспілкуватися з Володимиром Федоровичем як науковим керівником було складно через його постійну зайнятість, проте він ніколи не відмовляв у зустрічі, умів вислухати і дати кваліфіковану пораду. Пам'ятаю, кілька разів для таких зустрічей обирався ранній час до початку робочого дня. Володимир Федорович ніколи не спізнивався. І хоча для такої зустрічі мені доводилося вставати зарані, щоб з Білої Церкви своєчасно добратися до Києва на Батієву гору, до інституту, я кожен раз зустріч згадую із вдячністю, адже Володимир Федорович був справжнім учителем, умів вислухати, любив, щоб до нього приходили з готовими пропозиціями, а він лише допомагав обрати найкраще рішення. Під час ділового спілкування він ніколи не підвищував голос, нікого не ображав, був надзвичайно інтелігентною, доброю і мудрою людиною. Разом з тим це був вимогливий і суворий керівник, для якого найвищим виміром будь якої людини були ділові якості, відданість роботі і здатність якісно її виконувати.

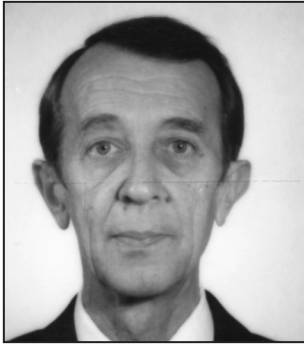
Після здобуття Україною незалежності проблем стало значно більше. Падіння економіки, обмежене фінансування вимагали від кожного надзусиль для виживання, а на плечі Володимира Федоровича впав ще більший тягар. Системи радянської науки, в якій він був як риба у воді, не стало, рухнули зв'язки, фінансування, закрилися державні програми. В цих умовах він робив усе можливе і неможливе, щоб розпочаті дослідження продовжувалися. Одному Богу відомо, скільки зусиль коштувало це особисто йому, але саме в цей час, розуміючи, що Україні самотійно не розгорнути виробництво стевії, академік Зубенко В.Ф. шукає партнерів у В'єтнамі, веде перемовини з приватними інвесторами, намагається організувати виробництво на базі НВА "Стевія". При цьому він відстоює не власні, а державні інтереси, розуміючи важливість і перспективи для країни як нової культури – стевії, так і традиційних для інституту наукових досліджень. Але навіть його організаторського таланту, наукового і громадського авторитету було замало, щоб протидіяти стихії ринкових відносин, розвалу економіки.

Я вважаю, що роль академіка В.Ф.Зубенка в становленні української аграрної науки досі недооцінена. Він ціною власного здоров'я зумів зберегти і розвинути наукові школи в непрості часи 90-х років, захистити пріоритет українських вчених, дати новий поштовх інституту та його підрозділам в нових умовах.

У 1992 році я успішно захистив дисертацію під керівництвом Володимира Федоровича, одну із перших на теренах бувшого Радянського Союзу, з вивчення стевії та розробки основ агротехніки її розмноження і вирощування. Мій учитель академік В.Ф. Зубенко навчив мене бути відповідальним і чесним, вимогливим до себе і до підлеглих, виділяти головне і концентрувати зусилля на досягненні поставленої мети. Я вдячний долі що ця людина була на моєму життєвому шляху.

О.Г.Кулик,
завідувач відділом селекції цукрових
буряків ІБКіЦБ НААН

СПОГАДИ

про Володимира Федоровича ЗУБЕНКА, видатного вченого і керівника

Володимир Федорович Зубенко був науковцем, який мав глибокі знання не лише в своїй основній “вузькій” спеціальності – в агрономії, сівозмінах, по якій він захистив докторську дисертацію. Його висока фаховість як керівника нашого інституту спиралася на його глибокі фундаментальні знання предмету наукових досліджень також у сферах біології, агрохімії, насінництва, генетики і селекції, обробітку ґрунту і механізації, причому не лише відносно культури цукрових буряків, а й також багатьох інших культур. І це давало йому можливість приймати вірні стратегічні і тактичні рішення розвитку досліджень інституту, окремих його підрозділів. Ось один з показових прикладів цього.

Володимир Федорович наполіг на підготовці і відправці в Міністерство сільського господарства СРСР проекту “Про побудову селекційного процесу створення гетерозисних одностигмих гібридів на основі ЦЧС”.

Починаючи з 1974 року, він надав мені можливість працювати на Львівському опорному пункті ВНЦ. Пункт був у занедбаному стані і навіть розглядалося питання доцільності ліквідації цього

підрозділу інституту. В той час я разом з Ігорем Шевцовим (Інститут молекулярної біології і генетики АН УРСР) намагалися налаштувати отримання самозапилених ліній цукрового буряку в умовах Карпат (станція в Нижніх Воротах Інституту землеробства і тваринництва Західного регіону України, при якому функціонував і Львівський опорний пункт нашого інституту).

Два цикли програми показали безперспективність використання умов цієї точки для отримання ліній. Причина – погане визрівання насіння в наслідок несприятливих температур і необхідність переміщення рослин у вегетаційних судинах на високогір'я з наступним його поверненням назад вниз. Крім того, поза селекційним процесом з оцінкою матеріалів по показникам продуктивності робота набувала характеру “сліпого польоту” – за образним висловлюванням одного з наших німецьких колег.

Володимир Федорович з розумінням поставився до ситуації, що склалася, і запропонував спробувати для цих досліджень Львівський опорний пункт. У 1974 році ми завезли по дорозі в Карпати кореневий матеріал на цей опорний пункт. Матеріал був дуже цінний – з колекції ВІР – Всеросійського інституту рослинництва (я отримав більше 40 зразків від Красочкіна В.Т. завдяки відповідному листу-клопотанню Зосимовича В.П.). Спроба виявилася вдалою, ми отримали насіння висаджених матеріалів і кореневий матеріал висіяних на опорному пункті колекційних зразків цукрових буряків.

Володимир Федорович прийняв рішення зберегти пункт для цільової роботи, забезпечив відновлення приміщень для нормального виконання програми, визначив фінансування виконуваних робіт в сумі 10 тис. рублів річних.

До 1979 року були отримані результати третього циклу програми створення лінійних матеріалів цукрових буряків. Особливо цінними виявилися матеріали з високим вмістом цукру – більше 115% від стандарту Рамонська 06. Отримано також результати перших гібридів з ЧС матеріалами Уманського і Львовського походження.

Міністерство сільського господарства СРСР (наш Главк) розіслали всім селекційним підрозділам завдання підготувати пропозиції щодо вдосконалення селекційного процесу саме для створення гібридів на стерильній основі (за кордоном такі сорти використовували вже 20 років).

Я вважав себе недостатньо підготовленим для виконання завдання Главку і не займався проектом. У грудні отримав суворе нагадування з Главку від Вербицького В.Л. і пораду від Володимира Федоровича виконати завдання Главку.

Проект написав і відправив терміново (через провідників) до Москви. Врешті-решт у 1992 році до Державного Реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, був занесений гібрид Український ЧС 70 (ЧС від Умані, підбір запилювача, передача на районне і далі випробування – від Львівського опорного пункту). Гібрид швидко розмножили і ввели у виробництво, згодом він зайняв у посівах в Україні понад 50% загальної площі під цукровим буряком.

Цукристі матеріали були передані всім станціям, включаючи Російські (Рамонь, Льгов, Північний Кавказ, Бійськ). З матеріалами запилювачів Львівського пункту гібриди були районовані також і в РФ.

У своїх спогадах не можу не сказати про те, що Володимир Федорович, не будучи сам селекціонером-генетиком за фахом, був глибоко переконаний у перспективі гібридів як типу сорту цукрових буряків і забезпечив остаточний перехід до сучасного етапу вітчизняної селекції цукрових буряків – програми створення гібридів на ЦЧС-основі. І ось які віхи були на цьому шляху.

Для інтенсифікації селекційного процесу у нашому інституті в 1976 р. було створено лабораторію культури тканин та клітинної інженерії. Науково-дослідна робота лабораторії була спрямована на розробку біотехнологічних методів, що дають змогу порівняно швидко розмножувати високопродуктивні та інші цінні матеріали, а також отримувати нові вихідні форми для подальшого використання в селекційному процесі.

Була розроблена та впроваджена в дослідній мережі технологія мікроклонального розмноження різних селекційних матеріалів цукрового буряка.

Розроблена також технологія отримання гаплоїдних рослин. Вдосконалюється метод їх дигаплоїдизації.

В дослідній мережі були збудовані селекційно-тепличні комплекси та стаціонарні коренесховища.

Розроблені та впроваджені методи прискороного розмноження та оцінки селекційних матеріалів в умовах тепличних комплексів, визначені параметри оптимального режиму теплиці (показники температури, вологості, освітлення, фотоперіодів, живлення).

Впроваджено удосконалену технологію зберігання маточних коренеплодів цукрових буряків у стаціонарних коренесховищах, що забезпечило збереженість садивного матеріалу на рівні 90 – 95% та потенційної продуктивності насінників.

З 1993 року започаткований за ініціативи Миколи Володимировича Роїка проект «БЕТАІНТЕРКРОС», який підтримував Володимир Федорович, був впроваджений в програму селекції. В названому проекті реалізовано більшість з положень, що були запропоновані та апробовані за здійснення побудови селекційного процесу створення гетерозисних однонасінних гібридів на основі ЦЧС на Львівському опорному пункті.

І насамкінець хочу висловити свою велику повагу до постаті академіка В.Ф.Зубенка, до його пам'яті. Хочу сказати, що я дуже вдячний Володимирі Федоровичу за його по-справжньому батьківську увагу до моєї роботи, до проблем, з якими я стикався. Без цього я не набув би безцінного досвіду справжньої селекційної роботи. А саме цей набутий мною досвід і дозволив залучити мене до виконання довірених мені нині обов'язків завідувача відділом селекції цукрових буряків ІБКіЦБ НААН України.

Булін В.М.,
кандидат біологічних наук, Заслужений
агроном України, у минулому – заступник
директора з наукової роботи
Уладово-Люлинецької ДСС

Яким я пам'ятаю видатного українського і радянського вченого, академіка В.Ф.ЗУБЕНКА

Володимир Федорович Зубенко був великою людиною, справедливим, принциповим, вимогливим і відповідальним керівником. Він завжди дбав про розвиток селекції культури цукрових буряків в Україні і в цілому в СРСР.

Так, під час керівництва Володимира Федоровича велика увага приділялася розширенню зв'язків селекційного центру ВНЦ із зарубіжними науковими установами і фірмами, які займали провідні позиції у світі у цій галузі. Він часто направляв у закордонні відрядження своїх кращих спеціалістів – а в часи існування Радянського Союзу це було дуже не просто, бо це була закрита країна – для ознайомлення з досвідом зарубіжних вчених-селекціонерів. У тому числі, що було ще складніше, й в капіталістичні країни. Зокрема, Уладово-Люлинецька селекційно-дослідна станція, де я працював, співпрацювала із фірмою Хіллесхьог, Швеція. І я неодноразово відвідував Швецію по питаннях спільної роботи, розвитку селекції культури цукрових буряків. Бував я у службових відрядженнях і в інших країнах, зокрема у Франції, в Югославії – в Інституті рільництва та овочівництва у місті Новий Сад.

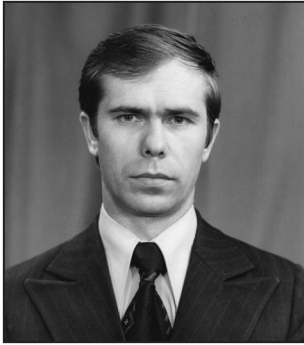

В результаті цих закордонних відряджень були відпрацьовані сумісні методики вирощування штеклінгів у селекційно-тепличних комплексах. Була розроблена єдина схема селекції і виведення нових і підтримки існуючих сортів цукрових буряків. З іноземними партнерами здійснювався щорічний обмін вихідними селекційними матеріалами, які включалися у селекційний процес. Це дало можливість створити велику кількість сумісних гібридів, які вивчалися в обох країнах у стаціонарних випробуваннях.

В цілому я можу впевнено стверджувати, що завдяки високому авторитету серед фахівців у СРСР і закордоном Володимира Федоровича і керованого ним ВНЦ, завдяки його організаторським здібностям була налаштована дуже продуктивна співпраця із провідними закордонними фірмами-партнерами і їхніми спеціалістами.

Підсумовуючи, я маю сказати, що при директорстві В.Ф.Зубенка вітчизняний напрям селекційної роботи по створенню нових високопродуктивних гібридів був значно розвинутий. Високопродуктивна і взаємовигідна співпраця із зарубіжними компаніями – світовими лідерами у селекції цукрових буряків **дала можливість більш ніж удвічі прискорити селекційний процес та залучити до нього високопродуктивні матеріали іноземного походження.** Бо стало можливим впровадження вирощування насіння з використанням штеклінгів на Уладово-Люлинецькій і інших селекційно-дослідних станціях системи ВНЦ. Бо були відпрацьовані і впроваджені методика вирощування у теплицях штеклінгів і багато інших питань селекції і насінництва.

І, як результат, **були створені вітчизняні і спільні з іноземними партнерами гібриди на рівні кращих європейських і світових зразків** за продуктивністю та за цукристістю, такі, наприклад, як Лідер (сумісно з Хіллесхьог, Швеція) та Уляна (сумісно з КВС, ФРН) і інші.

М.І.Саганов,
головний спеціаліст ІБКіЦБ НААН

Пріоритетний напрям роботи – поліпшення матеріально-технічної бази науки

У 1970 р. після закінчення Азово-Чорноморського інституту механізації сільського господарства за розподілом я був направлений на роботу до ВНІЦ. На роботу на початку вересня мене прийняв В.Ф.Зубенко, який вже кілька місяців працював директором інституту. Мене направили в лабораторію малогабаритної техніки для механізації дослідних робіт в селекції і первинному насінництві. Це була молода, нещодавно – у 1968 р.– створена лабораторія.

В.Ф.Зубенко, як я можу судити, одним з пріоритетних напрямів своєї роботи вважав вирішення питання **поліпшення матеріально-технічної бази дослідно-селекційних станцій мережі інституту.** У 70-х роках на всіх селекційних станціях були побудовані сучасні тепличні комплекси, в лабораторіях змонтовані автоматичні лінії “Вінем” для визначення цукристості та інших показників якості коренів цукрових буряків, розширена тематика робіт лабораторії малогабаритної техніки, створено підприємство з виготовлення робочих органів і партій машин і обладнання для буряківництва.

У 1971 р. Володимир Федорович підтримав пропозицію по організації на базі експериментальних майстерень відділу механізації Дослідно-конструкторського бюро ВНІЦ (ДКБ ВНІЦ),

---

яке поряд з розробкою і виготовленням нових робочих органів бурякових машин випускала також партії машин декількох найменувань для селекції і насінництва цукрових буряків. В.Ф.Зубенко постійно приділяв увагу розвитку цього підприємства. І в результаті воно до 1988 р. значно зросло і стало потужним – з кількістю працюючих близько 100 осіб. Тому й було перейменоване в Експериментальне підприємство НВО “Цукробуряк”.

В.Ф.Зубенко постійно цікавився роботою лабораторії малогабаритної техніки. За його пропозицією була розроблена тукова ділянкова сівалка СТД-2. Вона призначалася для внесення заданої кількості мінеральних добрив на дослідній ділянці. У 1974р. були проведені випробування дослідного зразка сівалки, в яких брав участь і особисто Володимир Федорович (Фото).

За розробками лабораторії малогабаритної техніки в 70 – 80-х роках були **виготовлені і поставлені в дослідно-селекційні установи 12 найменувань техніки та обладнання.**

У 1989 р. я за конкурсом був обраний директором Експериментального підприємства НВО “Цукробуряк”, і завдяки підтримці і добрим порадам Володимира Федоровича успішно подолав труднощі початку роботи на цій посаді.

Випробування сівалки тукової ділянкової СТД-2 за особистої участі В.Ф.Зубенка, Білоцерківська дослідно-селекційна станція, 1974 р., зліва направо: Трофименко М.С. – директор селекційної станції, Зубенко В.Ф. – директор ВНІЦ, Богачов С.Я. – завідувач лабораторією ВНІЦ, Саганов М.І. – старший інженер ВНІЦ, Лободін О.К. – заступник завідувача відділом селекційної станції.

Разом з дружиною Таїсією Іванівною на дачі, 1997 рік

О.В.Зубенко,
син академіка В.Ф.Зубенка

Батько. Яким я його пам'ятаю

Згадуючи батька, я завжди бачу його життєрадісним, доброзичливим до людей, простим у спілкуванні. Він мав веселу натуру, любив хорошу компанію, дотепний гумор і душевну пісню. Будучи вже у старшому віці, коли вже багато попоїздив по світу білому по закордонних відрядженнях, він якось сказав мені:

– Знаєш, сину, немає в сіті нічого кращого за гарну українську пісню!

І зараз, коли вже я сам у світі багато що побачив і почув, бо вже “йду з базару”, як кажуть, я повністю з ним погоджуюся.

Володимир Федорович народився 23 липня, коли у селян посправжньому гаряча пора – жнива ж бо. І коли трохи підріс, його мама Орина Кіндратівна одного разу сказала йому:

– Ти, сину, народився в такий час, що все життя важко працюватимеш.

Так і сталося. Я добре пам'ятаю ще починаючи з періоду Житомирської дослідної станції, тобто коли я був іще малим, і майже до кінця його життя, що він завжди багато працював – рано йшов на роботу і пізно з неї повертався, приносив завжди додому стоси службових паперів і наукових матеріалів – статті, автореферати,

На весіллі у сина Олександра. Батьки з друзями нареченого - про плани на майбутнє. Київ, 1978 рік.

дисертації і інше, що мав увечері і перед сном перечитати. Бо на роботі для цього часу не вистачало. Він рідко якої суботи був не на роботі. Пам'ятаю, що він часто бував у відрядженнях.

Я досі не розумію, як, не дивлячись на таку велику зайнятість, Володимир Федорович примудрявся крім наукової читати також багато художньої літератури, поезію, суспільно-політичні й аналітичні матеріали. Він завжди виписував і читав не лише товсті наукові журнали (такі як Вестник сельскохозяйственной науки, Агрохимия, Почвоведение) й газети Сільські Вісті й Сельская Жизнь, а крім цього також і Роман-газету, Літературную газету, газету Літературна Україна і інші. Та коли вже вдавалося, батько любив активний відпочинок – риболовлю, полювання. Я згадую, ще коли сам був дошкільного віку, упольованих ним у великій кількості восени – качок, а взимку – лисиць і зайців. Взимку, коли бував у рідній Павлівщині, він завжди ставив верші на в'юнів, а наша бабуся Оришка потім дуже смачно їх готувала. Досі я пам'ятаю ті бабусині сковорідки із цими смачнючими в'юнами...

Він також дуже любив футбол і протягом усього життя емоційно вболівав за Динамо Київ, багато років поспіль купував абонемент з хорошими місцями на Центральний стадіон на всі домашні матчі Динамо у першості Радянського Союзу. А оскільки його робочий день часто-густо закінчувався далеко після 18.00 і тому він не завжди міг піти на стадіон, то ми з братом Віталієм користувалися його абонементом і зовсім не засмучувалися з таких обставин! ☺

А якось наприкінці 70-х років був такий випадок. Динамо Київ приймало Московський Спартак, і Володимир Федорович, звісно, не міг пропустити таку гру і був на ній разом зі своїм сватом а моїм тестем Василем Матвійовичем. Після першого тайму Динамо вже програло 0:2, і він так розхвилювався і так засмутився, що не зміг більше дивитися на “таку ганьбу” і залишив стадіон. А гравці Динамо у перерві одержали “пілюлі” від улюбленця всіх динамівських уболівальників Лобана, зібралися, і в результаті перемогли з рахунком 3:2! Тож довго іще ми разом з ним згадували і сміялися з цього випадку, коли він не додивився до кінця таку драматичну і цікаву гру.

Володимир Федорович протягом усього життя дуже шанував жінок, які вміли добре готувати і пригощати своїх гостей. Він завжди робив компліменти господиням – а їм, звісно, це завжди було приємно – за зготовані ними і гарно подані смачні блюда. А потрібно сказати, що наша друга мама Таїса Іванівна не просто дуже смачно готувала й готує зараз, а часто – я можу впевнено стверджувати – була просто неперевершеною по багатьох блюдах, зокрема й по борщах. І у зв’язку з цим я пригадую іще такий кумедний випадок.

Якось батько був у відрядженні на одній з дослідних станцій Інституту. Під кінець дня у ідальні дівчата з кухні приготували добру колективну вечерю з багатьох смачних блюд. Був на столі і борщ, бо всі знали, що Володимир Федорович дуже його любить. І от він їсть той борщ, весь час його нахвалює і нахвалює, а дівчатам, що його готували, так це приємно... А коли вже доїв, то іще додав:

– Добрий борщ. Дуже добрий. Але моя дружина краще готує.
☺☺

Дуже довго ми з мамою сміялися з такого компліменту після його розповіді! І досі сміємося, як згадуємо.

Маю сказати, що і сам він теж був дуже гостинним, любив приймати і добре частувати гостей. Так само, до речі, як і його батьки Федір Савич і Орина Кіндратівна.

Володимир Федорович дуже любив своїх батьків і рідну сестру Валентину Федорівну. Не дивлячись на свою велику зайнятість, він завжди цікавився їхніми проблемами, вникав у них і завжди допомагав у їх вирішенні. А він же ж був настільки зайнятий своєю роботою, виконанням великої кількості своїх службових обов'язків, настільки був буквально зануреним у службові і наукові проблеми, що, бувало, забував і про дні народження, і про інші сімейні дати. А тому поточними проблемами моїми і моїх двох братів Віталія і Олега практично завжди займалася мама Таїса Іванівна.

Пригадую у зв'язку з цим такий з одного боку кумедний, а з іншого боку може й сумний випадок, коли я був іще старшокласником. Їдемо ми з ним якимось автомобілем у поминальні дні після Пасхи на нашу малу Батьківщину, на Драбівщину – а їздили ми так завжди і зараз їздимо щороку, щоб доглянути за могилками рідних. Батько по дорозі закурив сигарету, задумався, а потім раптом приголомшив мене питанням:

- Шура, а в якому це ти класі зараз навчаєшся? ☺☹
- У сьомому, батьку – сказав я зі сміхом.

Батько завжди намагався допомогти і допомагав іншим людям – багато таких випадків, але далеко не всі з них, наведені у цій книзі спогадів про нього. Я знаю напевне, що він за своє життя реально допоміг сотням людей у вирішенні їхніх наукових, службових, аспірантських, квартирних і інших проблем. Декому навіть допоміг і з вирішенням питання вступу їхніх дітей до ВНЗ (бо за часів існування СРСР бували такі періоди, коли – це як один з прикладів – дітей єврейської національності не лише не

приймали до престижних університетів, інститутів і на престижні спеціальності, а й навіть документи для вступу не брали!). І знаю також, що деякі з цих людей, яким він раніше суттєво допомагав, потім, коли він вже не був директором Інституту, не віталися з ним, а дехто навіть робив йому дрібні і не дуже дрібні капості. Та Бог їм суддя.

Але набагато більше є інших людей, у тому числі й автори цієї книги спогадів, що пам'ятають зроблене ним добро. От, наприклад, був іще такий показовий випадок.

Попросив мене якось батько, коли вже був на пенсії, підвезти його до інституту. А раніше бувало часто (а зараз може дещо рідше), що до інституту приїздили з периферії виробничники, щоби з'ясувати деякі практичні питання впровадження наукових рекомендацій нашого інституту чи одержати певні консультації і т.п. І от тільки но ми вийшли з машини, як до Володимира Федоровича від одного з припаркованих автомобілів кидається якийсь чоловік:

– Володимире Федоровичу, добрий день! Ви мене пам'ятаєте?

– Добрий день. Ні, не пам'ятаю – відповідає він.

– Я з такого-то району (вже точно й не пам'ятаю, з якого). У 1969 році я був у вас на прийомі, коли ви ще були заступником міністра сільського господарства. Я приїхав тоді просити допомоги – ми хотіли у нашому господарстві побудувати будинок культури, гроші у нас були, а от будматеріалів ми не могли ніяких придбати, бо не було на цю п'ятирічку заплановане їх виділення (в часи СРСР, хто не пам'ятає, і цегла, і цемент, шифер, пиломатеріали, скло – все було дефіцитом і придбати їх можна було лиш по “рознарядці” – О.В.З.). І я до сих пір – продовжує він – пам'ятаю ту резолюцію, яку ви наклали на нашого листа.

– А що ж я тоді вам написав? – питає Володимир Федорович.

– Ви написали своєму підлеглому “Потрібно щось придумати, щоб допомогти цим людям”.

– І що, придумали?

– Придумали! – відповідає, – і ми збудували таки тоді будинок культури, за що і до сих пір вдячні вам за вашу допомогу.

Коли ми вже пішли до Інституту, батько каже:

– Хоч убий, не пам’ятаю цю людину.

Бо він на всіх посадах просто завжди чесно працював для держави і також намагався допомогти людям. Тому й таких випадків, як цей, було дуже багато.

Особливе місце в науковій діяльності Володимира Федоровича займає період, коли він вперше в СРСР започаткував і потім продовжив глибокі дослідження нової для вітчизняної науки і виробництва культури СТЕВІЇ, що походить із Парагваю. Ми з ним часто спілкувалися на цю тему. Він розповідав мені, як з одного із закордонних відряджень привіз для наукових досліджень декілька фрагментів цих рослин. Привіз, фактично, нелегально, бо не вистачало часу для оформлення всіх необхідних дозволів, всіх інших необхідних для перетину двох кордонів фітосанітарних, карантинних документів. Але наукова допитливість, науковий інтерес взяли гору, і він, дуже ризикуючи, це зробив. Згодом “узаконення” відповідних досліджень і наступного за ними виробництва, їхнє державне фінансування Володимиру Федоровичу довелося вирішувати на рівні В.В.Щербицького, фактичного керівника республіки, що він і зробив. Взагалі батько мені розповідав, що протягом свого директорства у ВНЦ він **декілька разів записувався на прийом до В.В.Щербицького**, коли на нижчому рівні не можна було вирішити деяких конкретних питань державної ваги. І що **жодного разу йому не було відмовлено в аудієнції. І жодного разу він не виходив з неї без позитивно вирішеного питання.**

– Бо я завжди готувався до цих аудієнцій дуже серйозно, ґрунтовно викладав суть важливої проблеми, доповідав, чому і як її необхідно вирішити і що для цього потрібно.

Дослідження стевії від початку були дуже успішними і розвивалися, я б сказав, бурхливими темпами. Буквально за кілька років батько зі своєю командою науковців і лаборантів вирішили величезний пласт проблем:

– із декількох листочків цієї унікальної і надзвичайно корисної

для здоров'я рослини по технології культури тканин одержали спочатку кілька штук, а потім кілька сотень, тисяч і десятків тисяч штук розсади стевії;

- відпрацювали технологію вирощування її в наших ґрунтово-кліматичних умовах;

- вивели 2 високопродуктивних українських сорти стевії “Славутич” і “Берегиня”;

- вели успішну подальшу селекцію культури з метою одержання іще більш продуктивних сортів;

- були розроблені рецептури десятків різноманітних продуктів харчування на основі стевії – це декілька видів цукерок і печива, хлібобулочних, молочних і кисломолочних продуктів, фруктових і овочевих консервів і соків, тонізуючих напоїв і т.п.;

- була розроблена і успішно застосовувалася технологія екстрагування з листя стевії комплексу дитерпенових глікозидів і виготовлення концентрату – стевіозиду (сахаролу).

На початку 2000-х років Володимир Федорович розробив Державну Програму розвитку виробництва стевії в Україні, яка була затверджена Мінагрополітики України, але, на жаль, так і не була профінансована.

Коли у м. Санкт-Петербург у 2000-му році вийшла книга “СТЕВИЯ – медовая трава. Растение лекарственное и пищевое в вашем доме”, то її автори А.Г.Ляховкін і А.П.Ніколаєв надіслали один екземпляр батьку з таким написом: “Академику В.Ф.Зубенко – основоположнику стевийного производства в СССР. Дорогой Владимир Федорович, желаем Вам отменного здоровья и долголетия благодаря стевии и во благо стевии”.

Як вже було зазначено у біографічній довідці про Володимира Федоровича, він має у свєму науковому доробку дуже багато статей і монографій, практичних посібників для виробників. За його керівництва і наукового консультування було захищено здобувачами, аспірантами і докторантами багато кандидатських і докторських дисертацій. Останньою його великою і справді фундаментальною академічною працею стала монографія

“Буряківництво. Проблеми інтенсифікації та ресурсозбереження” (перше видання – 2004 рік, друге видання – 2007 рік). Переважну більшість матеріалів до цієї книги на 500 сторінок було написано самим Володимиром Федоровичем. Матеріали ж інших співавторів, у тому числі й п’яти професорів з Німеччини та Сербії, на мою пропозицію також увійшли сюди за його загальною редакцією. А я сам, так вже склалося, задля прискорення і завершення її підготовки і, головне, випуску, став редактором-упорядником і видавцем першого і другого випуску цієї книги.

Я завжди знав, що мій батько був солідним, авторитетним науковцем. Але коли я почав готувати до видання цю книгу, коли “з головою” занурився у вже написані ним матеріали, коли побачив всю глибину викладених в цих матеріалах теоретичних засад і наукового обґрунтування інтенсивних технологій виробництва цукрових буряків, я був просто вражений. Вражений, в першу чергу, широтою його наукового кругозору – будучи за фахом науковцем-агрономом, він глибоко розбирався у багатьох інших сферах науки і не лише сільськогосподарської – у біології, молекулярній фізіології, генетиці, фізиці, хімії. Я був вражений тим, на якій величезній кількості опрацьованих ним першоджерел – праць науковців, починаючи ще з ХІХ століття, і закінчуючи працями сучасних закордонних і вітчизняних вчених – базувалися всі його висновки і рекомендації. В монографії ним було зроблено аналіз майже 200-літнього зарубіжного і вітчизняного досвіду виробництва культури, а також просто гігантського масиву результатів наукових досліджень на території СРСР від Прибалтики, Білорусії і України – до Північного Кавказу, Алтайського Краю та навіть республік Середньої Азії. І згодом я неодноразово чув від авторитетних науковців і фахівців галузі, а серед них і від кількох деканів агрономічних факультетів аграрних університетів, що ця монографія написана і видана на європейському рівні і на момент виходу була кращим академічним виданням на аграрну тематику в Україні протягом останніх років.

Я достеменно знаю, і вже зазначав про це вище, що мій батько часто і суттєво допомагав практично всім, кому це було потрібно.

У тому числі й особливо молодим науковцям і аспірантам. І навіть “чужим”, тобто тим, у кого науковим керівником був хтось інший.

– Я завжди всім намагався допомогти. Крім тих, хто ні на що не здатен – розповідав він мені. Він спонукав молодих вчених, особливо у другій половині 80-х років, посилено вчити англійську мову для одержання більшої перспективи, більшого росту у професії і в кар’єрі.

На жаль, батько майже у всі часи свого директорства мав також, і доволі багато, заздрісників і недоброзичливців (це якщо м’яко казати), які куди тільки не писали на нього – і в київські найвищі органи, і у московські. Та до цих своїх недругів, перед якими він ніколи і нічим не завинив, ставився на диво спокійно, ніколи не мстився, хоча і мав для цього великі можливості. Не “підставляв другу щоку” але і не відповідав “ударом на удар”, не змагався, хто кого сильніше штовхне чи підставить ногу. Такою він був людиною.

Останнім, мабуть, проявом такої “чорної” заздрості до Володимира Федоровича, до значних успіхів і наукових досягнень як його особисто, так і ВНЦ і Інституту Цукрових буряків за його керівництва, з боку деяких “колег по цеху” стало видання у 2007 році книги “Очерки истории свеклосахарного производства в Украине: люди, события, факты”. Книгу написав такий собі кандидат сільськогосподарських наук, колишній співробітник Інституту С.В.Іллєвич. Як він сам про себе пише, “Внес определенный вклад в решение проблем механизации процессов выращивания сахарной свеклы”. Так ось, наприкінці цієї книги автор наводить у алфавітному порядку перелік з **кількасот** вчених, промисловців і інших осіб, що зробили більш-менш значний внесок або вплинули на розвиток науки про цукрові буряки і на розвиток практики їх вирощування та на виробництво цукру. Тут згадуються доктори і кандидати наук і навіть особи без вченого ступеня. Згадується, наприклад, комірник, що у війну зберіг однонасінну форму. А от академік трьох академій – ВАСГНІЛ, УААН і РАСГН – В.Ф.Зубенко не згадується! Не згадується вчений і директор Інституту, чиє ім’я у фахових колах було відоме – та

й досі дехто пам'ятає! – по всьому світу – від США до Західної і Східної Європи, до Японії та В'єтнаму! За керівництва якого – як мені неодноразово розповідали високоповажні вчені і директори інших Інститутів УААН і НААНУ – ВНЦ “голосно зазвучав” у кабінетах ВАСГНІЛ і Міністерства сільського господарства СРСР, фактично став **найбільш авторитетною науковою установою Європи по проблематиці культури цукрових буряків. У багатьох програмах міжнародної наукової співпраці – і не лише по культурі цукрових буряків** – ВНЦ за директорства В.Ф.Зубенка визначався як головна організація, **головна наукова установа!** А з цієї книги цього “фахівця” випливає висновок, що протягом цих 23 років Інститут був без директора. Бо згадується директор І.Ф.Бузанов, згадується директор М.В.Роїк. А у період з 1970 по 1993 рік, саме коли розроблялися і впроваджувалися у виробництво в СРСР інтенсивні адаптивні ресурсозберігаючі технології виробництва цукрових буряків, коли Інститут за великі досягнення було нагороджено найвищою тоді державною нагородою – Орденом Леніна, коли були створені найсучасніші вітчизняні гібриди культури з потенціалом продуктивності та цукристості на рівні європейських і світових – у цього автора виходить, що Інститут був без директора!

Виникає закономірне питання: то чи варто взагалі довіряти цьому автору, його фаховості, об'єктивності і висновкам (та й іншим, подібним йому, “фахівцям”) та й загалом його книзі? Очевидно, що це питання є риторичним.

Протягом останніх років життя батько хворів, переніс інсульт і три мікроінсульти. Але продовжував, скільки міг, працювати вдома. Консультував свого останнього аспіранта В.М.Завгороднього, займався в тому числі й підготовкою другого розширеного видання монографії “Буряківництво. Проблеми інтенсифікації та ресурсозбереження”, яке вийшло з друку у серпні 2007 року, за півтора місяці до його смерті. На наших з ним прогулянках на свіжому повітрі ми багато спілкувалися на різні теми. Серед них – різні аспекти сучасного аграрного виробництва, наприклад, значне розширення безполіцевих способів обробітку

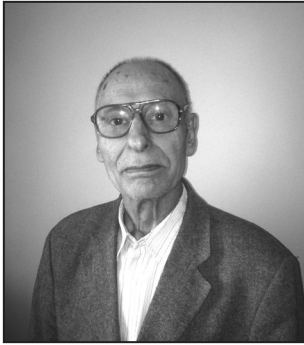

грунту, недостатня екологічність деяких сучасних технологій у рослинництві, і навіть обговорювали деякі загально філософські й сучасні суспільно-політичні проблеми. І лиш останні 1 – 1,5 місяці він почав згасати на наших очах, спілкувався все менше, а все більше був у задумі...

За день до смерті він сказав, що у кутку кімнати бачить око.
– То Боже око дивиться на тебе – сказала мама.

Батько відійшов у вічність 21 вересня 2007 року, якраз на Другу Пречисту. Поховали ми його на кладовищі села Новосілки під Києвом, яке знаходиться у гарному мальовничому місці на узліссі, і де поховані багато хто з наших родичів. На пам'ятнику написали:

“Він все життя любив людей і рідну землю...”

Ю.С.Литовченко,
двоюрідний брат В.Ф.Зубенка,
кандидат медичних наук

**Дорогому Володимиру Федоровичу на
честь його славного ювілею – 60-ліття з дня
народження**

Ювілей Ваш – щаслива нагода,
Що зібрала усіх нас в цей час.
То ж при всьому чесному народі
Ми щиро вітаємо Вас!

І хочемо мовити слово,
Згадати минулі часи,
І успіхи Ваші чудові,
Що радість і нам принесли.

Павлівщина – радість на душу
(з дитинства нам пам'ятний тон):
Шовковиці, яблука, груші,
В'юни, осока, грамофон.

Здається, було це недавно,
Та скільки вже збігло води,
Коли у Пвлівщині справно
Хлопчина до школи ходив.

Були тоді різні нестатки
(час з пам'яті майже їх стер),
Та давні кумедні випадки
Зринають у згадці й тепер.

Багато подій прокотилось,
І навіть страшенна війна...
Хлопча ж те росло і училось,
Була в нього думка одна.

Трудились голова і руки,
І ось заслуга за труди:
Хлопчина “осідлав” науку
Й пробився у перші ряди.

Тепер він уже академік
(найперший у нашім роду).
Веде Інститут в сьогодення,
Вчить зміну собі молоду.

Колись він вивчав кукурудзу,
Тепер вже – цукровий буряк.
В свій час в міністерстві з “застоем”
Боровся завжди тільки так.

Звичайно, було все не просто,
І стресів навалом було.
Та все це помалу втряслося,
В минуле уже загуло.

Лиш правило діє залізне,
Що вільного часу нема.
То сам в делегаціях різних,
То в себе їх часто прийма.

Та все ж Вам вдається добитися,
Знайти невлотимий той час –
Провідать хрещеника Гриця,
Заїхать у гості до нас.

Бувало, що в скрутну хвилину
Звертались самі ми до Вас –
Були і вагомі, і зримі
Поради і поміч для нас.

За все це ми вдячні Вам дуже
І хочемо старші сказати –
Хай діти ще наші подружать,
Це буде для них Благодать!

Отож, Вас вітаємо ще раз,
Бажаєм здоров'я дістать.
Щоб років із двадцять через
Могли ми знов Вас привітати.

Бажаєм сімейного щастя,
Спокою за долю синів.
І ще у житті нехай вдасться
Хоч раз половити в'юнів.

23.07.1988

Пам'яті В.Ф.Зубенка

Велике і славне прожите життя
І зроблено в ньому немало.
Були і невдачі, і каяття,
Та й радості й щастя чимало.

В селі народився і виріс в селі,
Та звіддти пробився в столицю,
Бо здібності й розум у нього були
І все він робив, як годиться.

Малим пережив голодовку й війну,
І труднощі різні бували.
Але перед ними він спину не гнув –
Вони його загартували.

Це потім згодилось йому в навчанні
Або в науковій роботі:
Він вперто долав і предмети нудні,
І досліди в спеку і сльоту.

Талант і старання йому принесли
Спочатку звання кандидата,
А потім досягнення й інші були
І кращі були в нього свята.

Він доктором став і професором став,
Одержав звання “академік”.
В Союзі тоді визнання він дістав
За праці свої злободенні.

Впроваджував скрізь він цукровий буряк,
Інститут всесоюзний очолив,
Щоб навчити усіх, вирощувать як
Цю культуру, цукристу на подив.

Йому стевія все ж, як виклик часу,
Лебединою піснею стала...
Я квіти сьогодні до гроба несу –
Зубенка між нами не стало.

Не вистачить слів, щоб висловить жаль
За втрату такої людини:
Він стільки зробив і добра всім бажав,
А сам тепер ліг в домовину.

Тепер назавжди на надгробку його
Стоятимуть поряд дві дати...
Не хоче наш розум сприйняти цього –
Ми будем живим пам'ятати.

21.09.2007

Серія «Видатні українці»

*М.В.Роїк, О.О.Іващенко, В.Ф.Сайко, П.Т.Саблук, В.С.Бондар,
Т.А.Скульська, Н.Г.Гізбулін, Д.Д.Сігарьова, В.А.Доронін,
В.Т.Саблук, В.М.Балан, Я.П.Цвей, М.А.Бобро, Б.Я.Панасюк,
В.К.Смірнов, А.О.Яценко, Г.С.Гончарук, О.В.Герасименко,
А.Ф.Одреховський, Л.М.Чемерис, С.В.Роговський, О.Г.Кулик,
В.М.Булін, М.І.Саганов, О.В.Зубенко, Ю.С.Литовченко*

**Академік ВАСГНІЛ і УААН
Володимир Федорович ЗУБЕНКО
Спогади сучасників
(до 90-ліття з дня народження)**

Редактор-упорядник

- О.В.Зубенко

Підписано до друку 27.11.2018 р. Формат 60x84/16, 148 стор.
Гарнітура Таймс нью роман. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 8,6. Наклад 300. Зам. № _____

Видавництво НВП – ТОВ “Альфа-стевія ЛТД”.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК
№1920 від 27.08.2004 р.

08700 м. Обухів Київської обл., вул. Промислова, 2.
e-mail: astevia@ukr.net, т/ф (044) 285-00-17

Віддруковано на _____
03151, м. Київ – 151, вул. Волинська, 60,